

**T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği
Koordinasyon Dairesi Başkanlığı**

AVRUPA BİRLİĞİ UZMANLIK TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ BİTKİ ÇEŞİT HAKLARI VE TÜRKİYE'DEKİ
UYGULAMALARI**

**Hilal SAMRAY
AB Uzman Yardımcısı**

Ankara – 2008

Her hakkı saklıdır

ÖZET

AB Uzmanlık Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ BİTKİ ÇEŞİT HAKLARI VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARI

Hilal SAMRAY

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği
Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

Avrupa Birliği'nde 1994 yılında yeni bitki çeşitlerini korumak için Topluluk bitki çeşit hakları sistemi 2100/94 sayılı Komisyon Tüzüğü ile kurulmuştur. CPVO prosedürleri, CPVO'ya ödenecek ücretler ve tarımsal muafiyetlerle ilgili üç tane uygulama Tüzüğü bulunmaktadır. Bu sistem ile fikri mülkiyet hakları tüm Avrupa Birliği'ne üye devletler için verilmiş olur. Sistem, 1995 yılından itibaren işlemsel olarak faaliyet gösteren ve Fransa'nın Angres şehrinde bulunan Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi tarafından yürütülmektedir. Topluluk sistemi, Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik olan 19 Mart 1991 tarihli en son UPOV ile modellenmiştir. Türkiye'de, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun bulunmaktadır. Bu kanun 2100/94 sayılı Tüzük ile uyumlu olarak hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Bu kanun ile ilgili uygulama Tüzükleri; Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması, Çiftçi İstisnası ve Kamu Kuruluşlarında Çalışan Personel hakkındadır. Yeni bitki çeşit haklarının korunması için yetkili birim Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'dür. Türkiye UPOV Sözleşmesi çerçevesindeki UPOV'a 18 Kasım 2007 tarihinde üye olmuştur. Bu tarihten itibaren UPOV ile uyumlu olarak yeni bitki çeşitlerini geliştirmeyi ve ıslahçı haklarını korumayı amaçlamış ve tohum üretimi, sürdürülebilir tarım, gıda güvenliği, çevresel koruma ve genetik çeşitliliği geliştiren kurumlara destek vermiştir.

2008, 79 sayfa

Anahtar Kelimeler: bitki çeşit hakları, CPVO, UPOV

ABSTRACT

EU Expertise Thesis

EUROPEAN UNION PLANT VARIETY RIGHTS AND ITS IMPLEMENTATIONS IN TURKIYE

Hilal SAMRAY

T.R.

MINISTRY OF AGRICULTURE AND RURAL AFFAIRS
Foreign Relations and EU Coordinations Department

A system for the protection of plant varieties was established by Council Regulation (EC) No 2100/94 on Community plant variety rights in 1994 in EU. There are three implementing regulations which are relating to; procedures of the CPVO, Fees payable to the CPVO, and the agricultural exemption. The intellectual property rights granted under this system are valid throughout the territory of the Member States. The system is run by the Community Plant Variety Office (CPVO), an official body of the EU which has been operational since 1995 and is now based in Angers (France). The Community system is modelled on the most-recent UPOV, that is, the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants, 19 March 1991. In Turkiye the system for the protection of plant varieties was established by Law no: 5042 on The Protection of Breeder's Rights on New Plant Varieties. This Law was prepared and adopted in accordance with Directive 2100/94/EC. Implementing Regulations of this Law are about; Protection of New Plant Variety Rights, Farmers Privilege, Agricultural Stuff working in Public Institutions. Main responsible body the protection of plant variety rights is General Directorate of Protection and Control of Ministry of Agriculture and Rural Affairs. Türkiye has become the member of UPOV in the framework of UPOV Convention in 18 November 2007. And since that time aims to develop plant varieties and to protect breeders right in line with UPOV, and encourages to improve organizations for seed production and sustainable agriculture, food safety, environmental protection and protection of genetic diversity.

2008, 79 pages

Key words: plant variety rights, CPVO, UPOV

TEŐEKKÖR

Çalıőmalarımın her aşamasında bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek yanımda bulunan beőeri ve sosyal ortamlarda da geliőmeme katkıda bulunan değerli mesai arkadaşlarıma, hayatımın her aőmasında olduğu gibi tez çalıőmamda da beni her yönden destekleyen sevgili aileme en derin duygularımınla teşekkür ederim.

Hilal SAMRAY

Ankara, Ağustos 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. BİTKİ ISLAHÇI HAKLARI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	3
3. ULUSLARARASI SİSTEMLER.....	6
3. 1 TRIPs.....	6
3.2 UPOV Sistemi (Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik- L'Union internationale Pour la protection des Obtentions Vegetables-).....	8
3. 2. 1 Genel Bilgiler	8
3. 2. 2 UPOV Sözleşmesi ve UPOV Yönetimi	10
4. TOPLULUK BİTKİ ÇEŞİT HAKKI.....	17
4. 1 Genel Değerlendirme	17
4.2 CPVO'nun Yapısı	23
4.2.1 İdari Konsey	23
4.2.2 CPVO'nun yönetimi	24
4.3 CPVO'nun Komiteleri.....	26
4.4.1 Başvurunun Yapılması	26
4.4.2 Başvurunun incelenmesi.....	27
4.4.3 Teknik inceleme.....	27
4.4.4 Çeşidin isimlendirilmesi	28
4.4.5 Başlığın onayı.....	28
4.5 CPVO İçinde Araştırma ve Projeler	28
4.6 CPVO Bütçesi.....	29
4.6.1 Gelirler	29
4.6.2 Giderler	29
4.7 CPVO İstatistikleri.....	30

4.8 Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecinde Hazırlanan Program	34
4.9 CPVO Resmi Gazetesi	35
4.10 CPVO Yıllık Raporu.....	35
4.11 AB'ye Üye Devletler İçinde Bitki Çeşit Hakları İle Ülkelerdeki Uygulamalar ...	36
5. ÜLKEMİZDE BİTKİ ÇEŞİT HAKLARI VE UYGULAMALAR.....	46
5.1 Tarihsel Gelişim ve İlgili Mevzuat.....	46
5.2 BÇKY Kapsamında Çeşit Tescili.....	47
5.3 BÇKY Kapsamında Çeşide Üretim İzni Verilmesi.....	48
5.4 5042 Sayılı Kanun	48
5.5 Çeşit Hakkının Korunması	50
5.5.1 Farklılık-Yeknesaklık-Durulmuşluk (FYD) Testleri.....	53
5.6 Çeşit Hakkı Konusunda Yetkili Kurum ve Yetkileri	55
5.7 Çeşit Hakları ile İlgili Ücretler.....	61
6. YAPILAN UYUM ÇALIŞMALARI VE DEĞERLENDİRME	64
KAYNAKLAR	68
EKLER.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AVPO	Avusturya eşit Koruma Ofisi
BK	Yeni Bitki eşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun
BKY	Yeni Bitki eşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik
COBORU	Polonya eşit Testi için Araştırma Merkezi
CPVO	Topluluk Bitki eşit Ofisi
ÇİY	ifti İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EPC	Avrupa Patent Konvansiyonu- (European Patent Convention)
KY	Kamu Kurum ve Kuruluşlarında alışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik
KKGM	Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
LIH	Litvanya Tarım Enstitüsü
ICBN	Uluslararası Botanik Nomenklatura Kodu-International Code of Botanical Nomenclature
ICNCP	Islah edilmiş çeşitler için Uluslararası Nomenklatura Kodu-International Code for Cultivated Plants
ISTA	Uluslararası Test Birliği
UPOV	Yeni Bitki eşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik (L'Union internationale pour la protection des obtentions ve ge'lates)
TBK	Tescilli eşitlere Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelik
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TRIPs	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması- Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)
TTSM	Tohum Tescil ve Sertifikasyon Müdürlüğü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1 Her bir ürün sektörü ve her yıl için Topluluk Bitki Çeşit Haklarına ilişkin başvuru sayısının dağılımı	30
Şekil 4.2 Değişen yıllara göre başvuruların dağılımı.....	31
Şekil 4.3 Verilen koruma başlıklarının sayısı ve topluluk sistemi tarafından korunan türlerin sayısındaki değişim	33
Şekil 4.4 Yapılan FYD Testi rapor sayılarının yıllara göre değişimi.....	34

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1 AB-Türkiye arasındaki mevzuata ilişkin uyum tablosu.....	21
Çizelge 4.2 Birlik bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin yıllık başvuru sayıları.....	30
Çizelge 4.3 Ülkelerden alınan başvuru sayılarının yıllara göre değişimi	32
Çizelge 4.4 Çalışma programındaki uzman ve aktivite sayıları.....	35
Çizelge 5.1 Koruma altına alınan bitki türleri.....	57
Çizelge 5.2 Islahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili işlem ücretleri tablosu	63
Çizelge 5.3 ıslahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili teknik inceleme ücretleri	63
Çizelge 5.4 Islahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili yıllık işlem ücretleri	63

1. GİRİŞ

Fikri mülkiyet, bireysel ya da kurumsal olarak sahip olunan düşüncelerin bir ürün üzerinde somutlaşmış şeklidir ve yaşamın her alanında karşımıza çıkar. Fikri mülkiyet hakkı, sınai, bilimsel, edebi ve sanatsal alanlardaki yaratıcılık faaliyetlerinden doğan yasal haklardır. Bitki çeşit hakkı ise, sadece bitki çeşitleri üzerine tanınan *sui generis* (*kendine özgü*) bir fikri mülkiyet hakkıdır. Hakkın tanınma koşulları, ıslah edilmiş bitki çeşitlerinde aranan özellikler göz önünde bulundurularak biçimlendirilmiştir. Bu koşullar; bilinen bitki çeşitlerinden farklılık, müstakil bir çeşit kabul edilmeyi sağlayacak düzeyde yeknesaklık ve çoğaltım sırasında değişikliğe uğramama özelliği, yani durulmuşluktur. Ayrıca çeşidin üçüncü kişilerin kullanıma sunulmasından itibaren belirli bir süre sonra artık ıslahçı hakkı için başvurulamayacağı öngörmüştür. Bu süreye yenilik süresi ve bu koruma koşuluna da yenilik koşulu adı verilmiştir. Hakka özgü diğer bir unsur ise, hakla birlikte tescil edilen ve çeşidi tanımlayan çeşit ismidir. Hak konusu çeşit, çoğaltım materyali, hasat edilmiş materyal ve hasat edilmiş materyalden doğrudan elde edilen ürünler üzerinde somutlaştırılabilir. Korunan çeşitle farklı olmayan, esas itibariyle korunan çeşitten üretilen ve üretilmesi için her defasında korunan çeşidin materyalinin kullanımını gerektiren çeşitler de korunan bitki çeşidinin kapsamındadır. Böylece hak sahibinin yetkilerinin etki alanının sınırları oldukça geniş çizilmiştir (Kılıçoğlu 2004).

Avrupa Birliği (AB)'nde bitki çeşit haklarının korunmasına dair sistem; Topluluk mevzuatı ile kurulmuştur. Bu sistem, tüm bitki çeşitleri için verilmiş fikri mülkiyet haklarına tüm birlik içinde geçerli olacak şekilde izin vermektedir. Topluluk Bitki Çeşit Ofisi (CPVO), bu planı yürütür ve uygular. CPVO, 27 Nisan 1995 tarihinden beri çalışmalarını sürdürmektedir. 6 Aralık 1996 tarihinde Üye Devletlerin Hükümetler arası Konferanstaki Delegeleri CPVO'nun yerinin Angers (France) olabileceğine karar vermişlerdir. CPVO, birlik ajansı olarak yasal statüsünü kazanmıştır. CPVO, esas olarak çeşitli ücretlerin ödenmesinde oto finansmandır. CPVO bitki ıslahçı haklarına ilişkin sistemi dört temel mevzuat aracılığıyla yürütür (Anonymous 2008).

Çeşit hakkı, tarımın ekonomide önemli yer tuttuğu ülkemizde ciddi etkiler doğurabilecek nitelikte bir fikri mülkiyet hakkıdır. Tarımsal üretimde verim ve kaliteye etki eden en önemli girdilerden biri yeni bitki çeşitlerine ait ıslah edilmiş tohumluklardır. Yeni bitki çeşitlerinin ortaya çıkarılması, uzun zaman, emek ve masraf gerektirmektedir. Bu nedenle, ıslahçıya, ortaya çıkardığı yeni bitki çeşitleri üzerinde sınai hakka sahip olmaları tarımsal ilerleme ve kalkınma için mutlaka şarttır. Nitekim çağdaş toplumlara bakıldığında zaman, bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı haklarının hukuki düzenlemelerle korunduğu ülkelerde yeni çeşit geliştirme faaliyetlerinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Ülkemizdeki mevcut düzenlemeler ise, yeni bitki çeşitlerinin korunması için etkin ve çağdaş bir korunma sistemi öngörmemektedir. Bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı hakkı tanınmasına yönelik çalışmalar 1990'lı yıllarda başlamış fakat ıslahçı hakkını ihdas eden 5042 sayılı Kanun ancak 2004'te çıkarılabilmektedir.

Bu tezde, Avrupa Birliği'ndeki bitki çeşit hakları ve üyelik yolundaki Türkiye'de bitki çeşit haklarının uygulamaları ele alınmaktadır. Tezde öncelikle AB bitki çeşit hakları ve izlenen politikalar detaylı olarak irdelenmekte, daha sonra Türkiye'deki bitki çeşit hakları ve Türkiye bitki çeşit hakları politikası ele alınarak mevcut durum ortaya konulmaktadır.

2. BİTKİ ÇEŞİT HAKLARI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Çeşit hakkı konusunun tam olarak anlaşılabilmesi için öncelikle bitki ile ilgili bazı temel kavramların bilinmesi gerekmektedir.

Bitki, bitkiler alemi içerisinde yer alan canlıların genel adıdır. Günümüzde son şeklini alan, bitkilere ait sistematik sınıflandırma yukarıdan aşağı şöyledir: Alem(Kingdom); 1.Kütük (Phylum); 2. Şube veya Bölüm (Division); 3.Alt Şube veya alt bölüm (Subdivision); 4. Sınıf (Classis); 5.Alt sınıf (Subclassis); 6.Takım (Ordo); 7.Alt takım (Subordo); 8.Familya (Familia); 9.Alt familya (Subfamilia); 10.Cins (Genus); 11.Alt cins (Subgenus); 12. Tür (Species); 13.Alt tür (Subspecies); 14.Çeşit(Variety); 16.Form. Bu sınıflandırma içerisinde, altında bulunduğu türün tüm özelliklerini kendinde barındıran ancak çiçek veya yaprağının rengi, olgunlaşmış meyvesinin boyutları gibi bazı özellikleri itibarıyla diğer çeşitlerden ayrılan her bir bitki **çeşit** olarak tanımlanır. Ayrıca **yerel çeşit (landrace)** ve **cultivar** kavramları da botanikte çeşidi açıklamada kullanılır. **Yerel çeşit** kavramı geleneksel yöntemler ile genetik yapısı ıslah edilen bitki çeşitlerini tanımlamada kullanılırken **cultivar** ise çeşitli modern yöntemler ile üretilen veya doğal ortamda bulunmakla birlikte genetik yapısı sabitlenen değişikliğe uğramayan bitki çeşitlerini tanımlar. ıslah edilmiş çeşitlerin isimlendirilmesi uluslararası bir mekanizma tarafından gözetilmektedir ve ıslah edilmiş Çeşitler için Uluslararası Nomenklatura Kodu'nda [International Code for Cultivated Plants (ICNCP)] yayınlanmaktadır. Buna karşılık ıslah edilmemiş çeşitler için ayrı bir Uluslararası Botanik Nomenklatura Kodu [International Code of Botanical Nomenclature (ICBN)] bulunmaktadır. AB'de, çeşit kapsamına tüm botanik tür ve çeşitler alınırken, Türkiye'de tüm bitkiler çeşit kapsamındadır (Tekinalp 2004).

Birçok bitki türü kendine döllenemez veya birkaç nesil boyunca kendine döllenmeye zorlanırsa güç kaybına uğrarlar. Bu türlerin çeşitlerine çapraz döllenen çeşit adı verilir ve çeşitler yeterli sayıda seçilmiş ve üstün bitkinin kontrollü şekilde birbirleriyle döllendirilmeleri sayesinde geliştirilir ve muhafaza edilir. Teorik olarak ıslah faaliyetleri sonucu yeni bir tür ortaya çıkarılamaz; ıslah faaliyetleri sonucu geliştirilen bitkiler,

mevcut türlerin varyasyonları yani çeşitleri olarak kabul edilir. **Islah**, “iyileştirme” anlamına gelen Arapça kökenli bir sözcüktür. Türkçe’de “ıslahçı” işte bu köklerden türetilmiştir. AB ve Türkiye’de *ıslahçı* tanımı aynı şekilde yapılmaktadır. Bitki ıslahı zor, zahmetli ve uzun yıllar alan ve kapsamlı yatırım gerektiren bir işlemdir. Islah amacıyla çok sayıda bitkinin gelişiminin farklı dönemlerde ve farklı iklim, toprak, vs. koşulları altında gözlemlenmesi gerekir. Arzu edilen sahip bitkiler saptandığında ise bunların çeşit oluşturabilmesi için genetik yapılanmanın sabitlenmesi gerekir. Bu işlemlerin gerçekleşmesi ise uzun yıllar alır (Elçi 2000).

Islahçı, yeni bir bitki çeşidini ıslah eden veya bulan ve geliştiren kişiyi, hak sahibi ise ıslahçıyı ve onun hukuki haklarını ifade eder. Bitkiler açısından “çeşit” kavramının tanımlanması, ıslahçı hakları açısından önem arz eder. Çünkü *ıslahçı hakkı* terminolojisinde “bitki çeşidi” hakkın konusunu teşkil eden bir fikri üründür.

Islahçı hakkının verilmesi için gerekli şartların karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın, bir veya birden fazla genotipin ortaya çıkardığı bazı özelliklerin kendisini göstermesiyle tanımlanan ve aynı tür içindeki diğer genotiplerden en az bir tipik özelliği ile ayrılan ve değişmeksizin çoğaltmaya uygunluğu bakımından bir birim olarak kabul edilen en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubunu olarak nitelendirilen **çeşidin** koruma kapsamına girmesi için şu üç koşulun sağlanması gerekmektedir. (i) Çeşidin, bir grubun belirli bir genotipten veya genotip kombinasyonundan ayrılması gerekir. (ii) Çeşidin özelliklerinden en az biri sayesinde diğer bitki gruplarından ayırt edilebilmesi mümkün olmalıdır. (iii) Çeşit değişikliğe uğramadan çoğaltılmaya uygunluğu dolayısıyla munhasır bir birim olarak kabul edilebilmelidir. Bu koşulların, tümünün varlığı halinde, ıslahçı hakkının gerektirdiği tüm koşulların var olup olmadığına bakılmaksızın, ıslahçı hakkı korunmasına aday bir bitki çeşidinin varlığı kabul edilir (Elçi 2000).

UPOV Sözleşmesinin (L’Union internationale pour la protection des obtentions végétales -Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik) 1991 yılı metninde, Sözleşmenin keşfedilen çeşitler içinde koruma sağladığını vurgulamak için ıslahçının tanımlanmasına gerek duyulmuştur. Yalnız keşfedilen türün fiilen

kullanılmaya başlanmadan önce izlenmesi ve çoğaltılmasının gerekli olduğu da vurgulanmak istenmiştir. Bu sebepten “*ıslahçı*”, “bir çeşidi ıslah eden veya keşfeden ve geliştiren kişi” olarak tanımlanmıştır. Buradaki tanımlamada keşif “doğal bir varyasyon içerisinde ayırım yapma”yı, geliştirme ise “değerlendirme ve çoğaltma süreci”ni tanımlamaktadır. “Geliştirme” ölçütünün ancak keşfedilen bitki bilahare bir şekilde değişikliğe uğratılmışsa sağlanabileceği ve keşfedilen bir bitkinin değişikliğe uğratılmadan salt çoğaltılmasının geliştirme sayılamayacağı ileri sürülmüştür. Bu yaklaşıma göre, korumadan yararlanabilmek için keşfedilen bitkinin eşeyli üreme yoluyla çoğaltılması ve o soy içerisinde bir seleksiyon yapılması gerekecektir. Yalnız bu yaklaşım benimsenmemiştir ve böyle bir yaklaşımın kabulü halinde mutasyon kullanılarak elde edilen çeşitlerin ıslahçı hakkı korunmasından yararlanmasının engelleneceği vurgulanmıştır; çünkü mutasyonlar (kendiliğinden gerçekleşen genetik değişimler sonucu ortaya çıkan çeşitler) genellikle ayrıca bir değişikliğe uğratılmadan çoğaltılmaktadır (UPOV 1991).

1991 metninde ıslahçının tanımlanmış olması, farklılık tanımının yapılmasını da kolaylaştırmıştır. Bitki çeşidi yukarıda açıklandığı gibi ıslah edilmiş ise hukuki korumaya aday bir bitki çeşidinin varlığı kabul edilir. Bitki çeşidinin koruma koşullarını sağlaması halinde ise ıslahçıya *çeşit hakkı* tanınır. Yalnız genellikle başvuru sırasında ıslahçıdan ıslahının tarihçesi ve kökeni hakkında bilgi istenir.

3. ULUSLARARASI SİSTEMLER

Bu bölümde, bitki çeşitlerine sağlanan fikri mülkiyet korumasının hukuk sistemi içerisindeki yeri, genel olarak değerlendirilecektir. Bu çerçevede, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğinin devletlere getirdiği yükümlülüğe ve bu yükümlülüğün yerine getirilmesi açısından bitki çeşitlerinin patent hakkı ile korunması olanağına, ıslahçı hakkının korunmasına dair tek uluslararası sözleşme niteliğindeki UPOV Sözleşmesine değinilecektir.

3.1 TRIPs (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması- Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)

Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü üyeliği dolayısıyla, bu örgütü kuran anlaşmanın eklerinden birini teşkil eden TRIPs anlaşmasına taraftır. TRIPs'te DTÖ'ye üye devletlerinin, bitki çeşitlerine fikri mülkiyet koruması sağlayacağı öngörülmüştür. Türkiye'de ıslahçı haklarının korunmasını sağlayan düzenleme yapılmadan önce bitki çeşitlerinin korunması mümkün değildi. Bitki çeşitlerine fikri mülkiyet koruması sağlanmasını öngören TRIPs hükmü şöyledir:

“Madde 27

...3. Ülkeler ayrıca aşağıdakileri de patent verilebilir buluşlar dışında bırakabilirler;
... (b) mikroorganizmalar dışında bitki ve hayvanlar ile esas olarak, biyolojik olmayan ve mikrobiyolojik usuller dışında bitki veya hayvanların üretimi ile ilgili biyolojik usuller. Ancak Üyeler patentlerle veya kendilerine özgü etkin bir sistemle, bunların kombinasyonu ile bitki türlerinin korunmasını sağlarlar...”

Anlaşmanın ilgili hükümlerinden de anlaşılacağı üzere üye devletler, bitki çeşitlerine fikri mülkiyet koruması sağlama hususunda üç yoldan birini seçebilirler: birincisi, bitki türlerine patent koruması sağlayabilirler; ikincisi, bitki türlerini kendine özgü etkin bir sistemle koruyabilirler ve üçüncüsü, bitki türlerini hem patentle hem kendine özgü etkin bir sistemle koruyabilirler. Bitki çeşitlerini patent sistemiyle koruyan ülkeler bulunduğu gibi ıslahçı hakkı tanıyarak koruyan ülkelerde bulunmaktadır. Bitki çeşitlerinin patentle korunması açısından Avrupa uygulamasında, bitkilere (ve/veya bitki çeşitlerine) patent

tanınıp tanınmayacağına ilişkin tartışmalar, Avrupa Patent Konvansiyonu'nda (European Patent Convention-EPC) yer alan bir hüküm altında toplanmıştır. EPC m.53(b) uyarınca, bitki ve hayvan çeşitlerine veya esas itibarıyla biyolojik bitki veya hayvan üretme usullerine patent tanınmaz; ancak bu hüküm mikrobiyolojik usullere ve bu usuller sonucu elde edilen ürünlere uygulanmaz. 1999 yılında Avrupa Patent Ofisi Büyük Temyiz Kurulu, farklı bir yorumda bulunarak bitki buluşları için patent korunmasını mümkün kılmıştır. Bu yorum uyarınca, *“patent başvurusu belirli bir bitki çeşidine hasredilmediği sürece, korunması talep edilen buluş EPC m. 53(b) anlamında bitki çeşidi veya çeşitlerine yönelik değildir, dolayısıyla patent başvurusunun konusu bitki çeşitlerini kapsasa dahi, ilgili buluş EPC m. 53(b) uyarınca patent verilemeyecek buluşlardan sayılmaz”* Kurul, UPOV sistemi uyarınca yeni bitki çeşitlerinin ıslahçı hakkıyla veya patent hakkıyla korunabileceğini, ancak aynı cins veya tür için eşzamanlı korumanın mümkün olmadığını göz önünde bulundurarak m. 53 (b) hükmünün, EPC düzenlemeleri ile EPC'ye üye ülkelerin mevzuatını, EPC ve UPOV Sözleşmesi dairesinde uyumlaştırmak için getirildiğine karar vermiştir.

Islahçı hakkının tanınmasına ilişkin düzenleme yapılmadan önce, Türkiye'de bitki çeşitleri üzerinde fikri mülkiyet hakkı ihdas edilmesi mümkün değildi. Bitki çeşitleri patent verilerek korunamayacak buluşlar arasında sayılmıştı. Dolayısıyla yegane koruma olasılığı Türk Ticaret Kanunu'ndaki haksız rekabet hükümleri olarak gözükmekte idi. Bitki çeşitlerinin ıslahçı hakkı ile korunmasının öngörülmesinin ardından Türkiye TRIPs m. 27'de öngörülen yükümlülüğü yerine getirmiş bulunmaktadır. Böylece Türkiye aynı zamanda 95/1 sayılı Gümrük Birliği kararında öngörüldüğü şekilde bitki çeşitleri için bir hukuki koruma sistemi kurmuştur (Odman 2000).

3.2 UPOV Sistemi (Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik- L'Union internationale Pour la protection des Obtentions Ve'g'etales -)

3.2.1 Genel bilgiler

Yeni Bitki Çeşitlerinin korunması için Uluslararası Birlik, merkezi ve daimi organları İsviçre'nin Cenevre şehrinde bulunan uluslararası bir örgüttür. Kısaca UPOV olarak anılır ve örgütün Fransızca adının baş harflerinden türetilmiştir. UPOV'un misyonu *“kamu yararının sağlanması amacıyla etkin bir çeşidi koruma sisteminin sağlanması ve teşkil edilmesi”* şeklinde ifade edilmektedir. Bu Birliğin üyeleri akit taraflardır. Birlik tüzel kişiliği haizdir ve akit tarafların egemenlik sahasında, yürürlükteki mevzuata uygun olarak Birliğin amaçlarının sağlanması ve işlevlerinin yerine getirilmesi için işlemler yapılabilir (UPOV 1991).

UPOV, 1961'de Paris'te imzalanan Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme ile kurulmuştur. 1961 tarihli UPOV'a 1972'de ek yapılmış, 1978 ve 1991 tarihlerinde tadil edilmiştir. Bazı üye devletlerde 1961/1972 Metni, bazılarında ise halen 1978 metni yürürlüktedir. Yalnız artık yeni üye olmak isteyen devletler, ancak 1991 Metnine üye olmaktadır.

Türkiye UPOV'a üyelik için başvurusunu 21 Ekim 2004 tarihinde yapmıştır ve 65. üye olarak 18 Kasım 2007 tarihinde UPOV'a kabul edilirken, temel felsefe, tescilli çeşitlerin, çeşit sahibi kişiler dışı kötüye kullanımının engellenmesi ve böylece bitki ıslah eden kişi ve kuruluşların, onlarca yıllık emeklerinin ticari olarak ihlalinin engellenmesi olmuştur.

UPOV Sözleşmesi'ne üye olması avantajları şöyle sıralanmaktadır: Üye Devlet veya örgüt, ıslahçıları tüm dünyada kabul ve destek gören ilkelere göre koruma niyetini dünya kamuoyuna açıklamaktadır. Kendi ıslahçalarına diğer üye devletlerin ülkelerinde korumadan yararlanma olanağı sağlanmakta ve yabancı ıslahçılara kendi ülkesinde ıslah

faaliyetlerine yatırım yapma ve yeni çeşit piyasaya sürme konusunda yeşil ışık yakmaktadır. Ayrıca diğer üye devletlerin ortak deneyimlerinden yararlanma ve ıslahçılığın tüm dünyada geliştirilmesine hizmet etme olanağını kazanmaktadır.

UPOV, hem üyeleri için uluslararası uyumlaştırma ve işbirliğini sağlama hem de genel olarak ülkelerin ve örgütlerin UPOV sistemine uygun düzenlemeler yapmalarına yardımcı olma görevini üstlenmiştir. UPOV Sözleşmesi'nin taraf devletlerin iç hukuklarında öngörmeleri gereken temel kavramları tanımlamış olması, söz konusu düzenlemelerin büyük ölçüde uyumlaşması sonucunu doğurmuştur. UPOV, bu uyumun artırılması için tavsiyeler, model anlaşma ve formlar yayınlamakta, ayrı görüş ve deneyim alışverişinde bulunulan bir forum görevi üstlenmektedir. UPOV tarafından hazırlanan, bitki çeşitlerinin FYD (farklılık-yeknesaklık-durulmuşluk) testlerinin yürütülmesine yönelik genel ilkeler ve 220 cins ve tür için saptanan özel test yöntemleri, hem UPOV üyesi hem de UPOV'a üye olmayan ülkeler tarafından uygulanmaktadır. UPOV'un hazırladığı kılavuzlar düzenli aralıklarla güncellenerek, hakkında özel test yöntemleri saptanan cins ve tür sayısı artırılmaktadır. Ülkeler ulusal bitki kataloglarının hazırlanmasında ve tohumluk sertifikasyonunda da bu kılavuzlardan yararlanmaktadırlar.

UPOV üyeleri arasında en yoğun işbirliği bitki çeşitlerinin teknik inceleme aşamasında gerçekleşmektedir. Bu çerçevede, üyelerden birinin diğer üyeler adına testleri yürütmesini veya üyeler tarafından elde edilen sonuçların ıslahçı hakkının tanınabilmesi açısından diğer bir üye tarafından kabul edilmesini öngören düzenlemeler yapılmaktadır. Bu sayede hem de üyeler masraflarını düşürmektedir hem de ıslahçılar nispeten daha düşük maliyetle daha çok ülkede koruma elde edebilmektedir (UPOV 2005).

3.2.2 UPOV Sözleşmesi ve UPOV yönetimi

Birliğin daimi organları Konsey ve Birlik Ofisidir. UPOV Konseyi, UPOV üyelerinin temsilcilerinden oluşur. Devlet olan her üye Konseyde bir oy hakkına sahiptir. Konsey üyeleri arasından üç yıl süre ile görev yapacak bir Başkan ve Başkanın yokluğunda görev üstlenecek bir Başkan Yardımcısı seçilir. Konsey UPOV'un çıkarlarını gözetir ve gelişmesini teşvik eder. UPOV'un yıllık programı ve bütçesi de Konsey'de görüşülür ve kabul edilir. Konsey yılda bir kere Başkanın çağrısı üzerine olağan toplanır. Başkan tarafından gerekli görülürse veya Konsey üyelerinin üçte biri takip ederse, talep tarihinden üç ay içerisinde Konsey üyeleri toplantıya çağrılır. Konsey verilen oyların basit çoğunluğuyla karar alır; çekimser oylar hesaba katılmaz. Konseyin işleyişine ilişkin kuralların, Birliğin idari ve mali düzenlemelerin ve bütçenin incelenerek kabulü, Birliğin idari ve mali düzenlemelerinin ve bütçenin incelenerek kabulü, Birliğin resmi dilleri arasına yeni dil eklemesi, katkı payını ödemeyen akit tarafın oy hakkını kullanmasına izin verilmesi ve UPOV Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesi için konferans toplanmasına karar verilmesi ağırlaştırılmış karar yeter sayısına tabidir. Bu hallerde karar yetersayısı verilen oyların dörtte üçüdür.

”Birlik Ofisi” olarak adlandırılan UPOV Sekreteryası, Konsey tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirir ve Genel Sekreter tarafından idare edilir. Genel Sekreter ve gerekli görülürse, Genel Sekreter Yardımcısı, Konsey tarafından atanır ve görevi belirlenir. Genel Sekreter Konseyin kararlarının uygulanması açısından Konseye karşı sorumludur. Bütçeyi hazırlayarak Konseyin onayına sunmak, kabul edilen bütçenin uygulanmasını gözetmek ve idari faaliyetleri ile Birliğin mali durumu hakkında Konseye rapor vermek Genel Sekreter'in görevleri arasında yer alır (UPOV 1991).

UPOV'da, üye devletlerdeki bitki çeşidini koruyan hukuki düzenlemelerin şu unsurları içermesi şart koşulmuştur: (i) Altlarında yer alan çeşitlere koruma tanınmasının öngörüldüğü asgari sayıdaki bitki cinsi ve türü, (ii) asgari koruma süresi, (iii) hak tanıma koşullarının varlığı, (iv) korumanın asgari kapsamı, (v) ulusal muamele ve öncelik ilkesinin kabulü.

UPOV Sözleşmesi, üye devletlerde öngörülecek bitki çeşidi korumasının asgari kapsamını belirlemiştir ve üye devletlere bazı hususlarda serbestçe düzenleme olanağı tanınmıştır. Özellikle ıslahçı hakkının tanınabilmesi için, söz konusu çeşit, her durumda **yeni, farklı, yeknesak, ve durulmuş** olmalıdır. Hak sahibinin iznini gerektiren fiiller, korunan çeşidin çoğaltım materyali esas alınarak hazırlanmıştır. İstisnai olarak, hak sahibinin çoğaltım materyali üzerindeki yetkisini kullanma olanağını bulamadığı durumlarda, hasat edilmiş materyalle ilgili fiiller için dahi hak sahibinin izninin aranacağı kabul edilmiştir. Ayrıca hakkın asgari koruma süresi ve sınırlandırılabilceği haller düzenlenmiştir (UPOV 2004).

UPOV Sözleşmesi on bölümden ibarettir. İlk bölümde, Sözleşme’de kullanılan kavramlar tanımlanmış, ikinci bölümde akit tarafların yükümlülükleri saptanmış, üçüncü bölümde ıslahçı hakkını tanıma koşulları belirlenmiş, dördüncü bölümde başvuru usulü açıklanmış, beşinci bölümde ıslahçı hakkının kapsamı ve sınırları tayin edilmiş, altıncı bölümde çeşit ismine ilişkin hükümlere yer verilmiş, yedinci bölümde hakkın hükümsüzlüğü ve iptali düzenlenmiş, sekizinci bölümde UPOV’un yapısı ve işleyişi öngörülmüş, dokuzuncu bölümde Sözleşme’nin uygulanmasına ilişkin kurallar getirilmiş, son bölümde ise Sözleşmenin onaylanması, Sözleşmeye çekince konulması, Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ve gözden geçirilmesi gibi konular hükme bağlanmıştır.

Akit taraflar, Sözleşme’de tanımlandığı gibi ıslahçı hakkını tanımak ve korumak, kademeli olarak koruma kapsamındaki cins ve türleri arttırmak ve ulusal muamele ilkesini uygulamakla yükümlüdür. UPOV’un kabul edildiği dönemlerde, bitki çeşitlerini herkesçe bilinen diğer türlerden ayırma konusunda üye devletlerin deneyiminin az olmasından dolayı bütün bitki cins ve türlerine koruma tanınmaları zorunlu tutulmamıştı. Öncelikle “mümkün olduğu kadar fazla sayıda”ve asgari beş bitki cins ve türüne koruma tanınması öngörülmüştü. Bu sayı sekiz yıl sonra onüç ve 1978 metninde yirmidörde çıkmıştır. 1991 metni hazırlanırken artık ayırt ediciliği saptamada herhangi bir zorluk görülmediğinden, genel olarak tüm bitki cins ve türlerinin çeşitlerine koruma

tanınması kararlaştırılmıştır. Böylece ıslahçıların da yeni cins ve türler üzerinde çalışma konusunda daha fazla teşvik edileceği öngörülmüştür.

Üye devletlere (1961/72 Metni veya 1978 Metnine katılanlara) sistemlerini 1991 Metni ile uyumlaştırmak ve tüm bitki cins ve türlerinin çeşitlerine koruma tanımak için 1991 metnine katılmalarından itibaren beş yıl süre tanınmıştır. Yeni üye olan devletlerin ise üye oldukları tarihte en az on beş cins ve türe koruma tanımları ve üye oldukları tarihten itibaren en geç on yıl sonra tüm bitki ve türlerinin çeşitlerine koruma tanımları öngörülmüştür. Ulusal muamele ilkesi uyarınca, bir akit tarafın vatandaşı, akit tarafta ikamet eden gerçek kişiler ve kayıtlı merkezleri bir akit tarafın ülkesinde bulunan tüzel kişiler, diğer akit tarafların ülkesinde, bu akit tarafların kendi vatandaşları ile aynı koşullarla aynı muameleye tabi tutulacaktır (UPOV 1991).

UPOV Sözleşmesi'nde bir bitki çeşidi üzerinde ıslahçı hakkının tanınabilmesi için çeşidin dört koşulu sağlaması öngörülmüştür. Bu koşullar çeşidin yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş olmasıdır. Üye devletler çeşit hakkının tanınmasını başka herhangi bir koşulun varlığına tabi tutamayacakları gibi, bu dört koşuldaki herhangi birinin veya birkaçının aranmayacağını kabul edemezler. Yalnız m. 5(2) uyarınca, bu koşullara ek olarak korunan çeşide bir ad verilmesi, başvuru sahibinin akit tarafın öngördüğü usule uyması ve gerekli ücretleri ödemesi gerekir (UPOV 1991).

Korunan çeşit için, birlikte anılacağı bir çeşit isminin tayini zorunludur. Yalnız akit taraflar, bu ismin-çeşitle bağlantılı olarak- serbest kullanımın, ıslahçı hakkının sona ermesinden sonra da isim üzerindeki hakların ileri sürülmesi yoluyla engellenmesini sağlamakla yükümlüdür. Çeşit ismi çeşidi tanımlayacak nitelikte olmalıdır. Çeşidin ismi, çeşidin özellikleri, değeri, kimliği veya ıslahçının kimliği hakkında yanılgıya veya karışıklığa yol açacak nitelikte olmamalıdır ve bir türün mevcut çeşitlerini tanımlayan isimlerden farklı olmalıdır. Çeşit adı ıslahçı tarafından yetkili merciye ibraz edilir. Yukarıda sayılan özellikleri haiz bulunmayan bir çeşit adı yetkili merci tarafından tescil edilmez. Böyle bir durumda ıslahçıya başka bir çeşit adı bulması için süre verilir. Çeşit adı ıslahçı hakkı ile aynı anda tescil edilir. Bir akit tarafın ülkesinde, bu ülkede

korumadan yararlanan bir çeşidin çoğaltım materyalini satan veya piyasaya sürenler, ıslahçı hakkı sona erdikten sonra dahi çeşidin ismini kullanmak durumundadırlar. Üçüncü kişiler, isim üzerindeki önceki haklarına dayanılarak çeşit isminin kullanmakla yükümlü kişi bu ismi kullanmaktan men edilirse, yetkili merci, ıslahçıdan çeşit için yeni bir isim ibraz etmesini ister. Çeşit satışa sunulduğunda veya pazarlandığında, bir marka, ticaret adı veya benzer ad ve işaretlerin tescilli çeşit adı ile ilişkilendirilmesine izin verilir. Böyle bir ilişkilendirme durumunda, çeşit adı her halde kolayca seçilebilmelidir (UPOV 1991).

Islahçı, UPOV Sözleşmesi'ne üye devletin vatandaşı olması, üye devlette ikamet etmesi veya kayıtlı merkezinin üye devlette bulunması dolayısıyla veya ulusal muamele ilkesi uyarınca başvuru hakkına sahip ise, yetkili mercisi nezdinde ilk ıslahçı hakkı başvurusunu yapmak istediği akit tarafı serbestçe seçebilir. Kendisine bu yetkili merci tarafından henüz çeşit hakkı tanınmamış olsa dahi diğer akit tarafların yetkili mercilerine çeşit hakkı tanınması için başvurabilir. Ayrıca akit taraflar, çeşit hakkı başvurusunu başvuru konusu çeşit için başka devlet veya hükümetler arası örgüt nezdinde başvuru yapılmadığı, yapılan başvurunun reddedildiği veya tanınan hakkın sona erdiği gerekçeleriyle reddedemezler; yani her akit taraf nezdindeki başvuru, diğer taraflar nezdindeki başvurulardan bağımsızdır.

Islahçı hakkının tanınabilmesi, UPOV Sözleşmesi'nin m. 5'de sayılan dört koşulun sağlanıp sağlanmadığının incelenmesine bağlıdır. Yetkili merci gerekli incelemeyi bizzat yapılabileceği gibi yaptırabilir veya önceden yapılmış incelemelerin sonuçlarını dikkate alabilir. Islahçıdan incelemenin gerektirdiği tüm bilgi, belge ve materyal talep edilebilir. Akit taraflar, başvurunun yapıldığı veya yayınlandığı tarihle hakkın tanındığı tarih arasında kalan sürede ıslahçı hakkının menfaatlerini koruyacak önlemler öngörmekle yükümlüdür. Bu önlemler en azından, bu süre içerisinde hak konusunu kullanan kişinin ıslahçıya yeterli bir miktar bedel ödemesini kapsamalıdır. Akit taraflar, bu önlemlerin sadece ıslahçının başvurudan haberdar ettiği kişilere karşı ileri sürdürülebileceğini öngörebilirler. Hükümden açıkça anlaşılacağı üzere, ıslahçı, bu önlemlerden, ancak hakkın tanınması koşuluyla yararlanabilir (UPOV 1991).

Çeşit hakkı sahibinin yetkileri hem koruna çeşidi hem de esas itibarıyla korunan çeşitten türetilmiş çeşitleri, korunan çeşitten açıkça farklılık arz etmeyen çeşitleri ve üretimi sürekli olarak korunan çeşidin kullanımını gerektiren çeşitleri kapsamaktadır. Bu yetkiler, söz konusu çeşitlerin çoğaltım materyali, hasat edilmiş materyal ve –akit taraf uygun görmüş ise- doğrudan hasat edilmiş materyalden imal edilen mamul maddeler üzerinde kullanılabilir. UPOV Sözleşmesi, bu çeşitleri ve materyalleri kapsayan üretim veya çoğaltım, çoğaltım amacıyla hazırlama, satışa sunma, satış veya diğer yollar ile pazarlama, ihraç ve ithal ve bu sayılan amaçlar ile depolama fiillerini hak sahibinin iznine tabi tutulmasını öngörmek zorundadırlar; ayrıca bunlar dışında kalan fiilleri de hak sahibinin iznine tabi tutabilirler. Hak sahibi iznini şarta bağlayabilir veya kısıtlamalara tabi kılabilir. Ayrıca akit taraflar, makul ölçüler içerisinde ve ıslahçının meşru menfaatlerini gözetmek koşulu ile çiftçilerin hasat ettikleri ürünü kendi arazilerinde çoğaltım amacıyla kullanımlarına yönelik ıslahçı hakkının kapsamını sınırlandırabilirler. “Çiftçi İstisnası” diye anılan bu sınırlama pek çok ülkenin mevzuatında yer almaktadır.

UPOV Sözleşmesi’nde hakkın sona ermesi, hakkın üzerinde somutlaştığı materyalin çoğaltılabilme özelliği göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. İlgili hüküm uyarınca, akit taraflardan herhangi birinde hak sahibi tarafından veya hak sahibinin rızasıyla satışa sunulan veya diğer yollarla pazarlanan korunan çeşide ait materyal veya bu materyalden elde edilen materyal üzerindeki ıslahçı hakkı sona erer. Yani üçüncü kişilerin bu materyal üzerindeki fiilleri hak sahibinin iznine tabi olmaz. Yalnız bu fiillerin söz konusu çeşidin çoğaltılmasına veya materyalin nihai tüketim amacıyla ihracı müstesna çeşidin ait olduğu cins ve türün çeşitlerine koruma sağlamayan bir ülkeye, çeşidin çoğaltımını mümkün kılacak şekilde ihracına yönelik olmaması gerekir. Akit tarafların hakkın kullanımına ilişkin bazı sınırlamalar getirebilecekleri de kabul edilmiştir. Bu tür sınırlamalar ancak kamu yararı gerekçesiyle öngörülebilir. Üçüncü kişilere zorunlu lisans tanınması olanağı getirilirse hak sahibine muhik bir bedel ödenmesini sağlayacak düzenlemeler yapılması zorunludur.

Islahçı hakkı, akit tarafın kendi ülkesinde, çeşitlere ait materyallerin üretimini, sertifikasyonunu, pazarlanmasını, ithalini veya ihracını düzenlemek amacıyla alacağı

önlemlere tabi tutulamaz ve bu önlemler UPOV Sözleşmesi'nin hükümlerinin uygulanmasını etkileyemez.

İslahçı hakkı ancak belirli bir süre için tanınabilir ve bu süre ıslahçı hakkının tanınmasından itibaren yirmi yıldan az, ağaç ve asmalar için ise yirmi beş yıldan az olmamalıdır (UPOV 1991).

Sadece üç halde akit taraflara hakkın hükümsüzlüğüne karar verilebilir; Bu haller: halkın tanınması anında yenilik veya farklılık koşullarının sağlanmaması, hakkın tanınmasının esas itibarıyla ıslahçı tarafından sağlanan bilgi ve belgelere dayanması durumunda hakkın tanınması anında yeknesaklık veya durulmuşluk koşullarının yerine getirilmemesi ve ıslahçı hakkının gerçek hak sahibine devri saklı kalmak koşulu ile ıslahçı hakkının gerçek hak sahibi olmayan kişiye tanınmış olmasıdır. Akit taraflar, iç hukuk düzenlemelerinde bu hükümsüzlük hallerini öngörmek zorundadırlar, bu hallerden başka bir hükümsüzlük hali öngörmezler.

Akit taraflar, UPOV Sözleşmesi'nde sayılan hallerin varlığı halinde ıslahçı hakkının iptaline hükmedileceğini öngörebilir. Bu haller, yeknesaklık ve durulmuşluk koşullarının hakkın tanınmasından sonra kalkması, ıslahçının kendisinden talepte bulunulması durumunda ve öngörülen süre içerisinde çeşidin varlığının sürdürüldüğünü kanıtlayacak bilgi, belge veya materyali sunmaması, hakkın devamı için gereken ücretleri yatırmaması, uygun bir çeşit ismi sunmamasıdır.

Akit taraflar, UPOV Sözleşmesinin uygulanması için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdürler. Bu çerçevede özellikle ıslahçı hakkının korunması için uygun hukuki ve cezai yaptırımların öngörülmesi, ıslahçı hakkını tanımakla görevli bir yetkili merci tayini veya bu görevin bir başka akit tarafın yetkili merciine verilmesi, kamunun ıslahçı hakkı başvuruları ve hak tanınan çeşitler ile teklif edilen ve onaylanan çeşit isimleri konusunda düzenli yayınlar ile bilgilendirmesi gerekir. Akit tarafların onay, kabul, tasdik veya katılma belgelerini tevdi ettikleri andan itibaren, mevzuatının UPOV Sözleşmesi'nin hükümlerinin uygulanmasına uygun olduğu kabul edilir. UPOV

Sözleşmesi (1991 Metni) ile bağı olan akit taraflara Sözleşmenin önceki metinleri ile bağı olan akit taraflar arasında sadece UPOV Sözleşmesi geçerlidir; ancak önceki metinlerden biri ile bağı olan akit taraf, Genel Sekretere bildirimde bulunarak bağı bulunduğu metnin uygulanacağını deklare edebilir. Bu halde söz konusu akit taraf, 1991 Metni ile bağı olan akit taraflarla ilişkilerinde bağı bulunduğu önceki metni uygular; 1991 Metni ile bağı olan taraf ise söz konusu akit tarafla ilişkilerinde 1991 Metnini uygular (UPOV 1991).

Kural olarak Sözleşmeye çekince konulamaz. Sadece bu Sözleşmeye taraf olduğu tarihte 1978 Metnine taraf bulunan ve eşeysiz üreyen çeşitleri ıslahçı hakkı dışında bir sınai hak ile koruyan devletler, söz konusu çeşitlere bu şekilde koruma sağlamayı sürdürebilirler. Akit taraf, Genel Sekretere bildirimde bulunarak Sözleşmeye taraf olmayı sona erdirebilir. Genel Sekreter, durumu derhal diğer akit taraflara bildirir. Sona erme bildirim alıldığı yılı takip eden takvim yılının sonunda hüküm doğurur. Sona ermenin hüküm doğurduğu andan önce bitki çeşitleri üzerinde edinilen haklar sona ermeden etkilenmez. UPOV Sözleşmesi, akit tarafların düzenlemeleri, önceki metinler (1961/1972 Metni veya 1978 Metni) veya Birlik üyeleri arasında akdedilen diğer anlaşmalar ile hali hâlihazırda korunan ıslahçı hakkını sınırlandırmaz. Dolayısıyla UPOV Sözleşmesi'nin mevcut korumanın kapsamını daraltacak şekilde yorumlanmaması gerekir (UPOV 1991).

4. TOPLULUK BİTKİ ÇEŞİDİ HAKKI

4.1. Genel Değerlendirme

Avrupa Birliği, ıslahçı hakkı ile ilgili olarak üye devletlerin ulusal mevzuatını uyumlaştırmak yerine, 2100/94 sayılı Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü ile tüm Üye Devletler nezdinde koruma sağlayan, “Topluluk bitki çeşidi hakkı” adıyla yeni bir fikri mülkiyet hakkı ihdas etmiştir (Anonymous 1994). Üye devletlerde bitki çeşitlerinin farklı sınıai haklarla korunması ve bu sınıai hakların içeriklerinin yeknesak olmaması Tüzüğün çıkarılmasının başlıca nedenleridir. Tüzük, bitki çeşitleri için ulusal koruma sistemleriyle birlikte varlığını sürdürecekt ve Topluluk sınırları içerisinde hüküm doğuracak şekilde hak tanınmasına olanak veren yeni bir rejim yaratmaktadır. Bu rejimi uygulaması için tüzel kişiliğe sahip **Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi (Community Plant Variety Office-CPVO)** kurulmuştur. CPVO, Topluluk bitki çeşidi hakkının tanınması ile ilgili tek yetkili mercidir. Başvurular doğrudan CPVO’ya veya yetkili ulusal ajanslara yapılır. Başvuru sürecinde üçüncü kişiler başvuruya CPVO nezdinde itiraz edebilirler. CPVO başvuruyu kabul eder veya reddeder. CPVO ayrıca Topluluk bitki çeşidi hakkının hükümsüzlüğüne veya iptaline karar verebilir. Son olarak, CPVO, Topluluk bitki çeşidi hakkı üzerinde zorunlu lisans hakkı tanınmasına izin verebilir (Anonymous 1994).

Tüzüğün başlangıcında bitki çeşitlerinin patent hakkıyla korunmasına ilişkin Avrupa Patent Sözleşmesi’nde öngörülen yasağın dikkate alındığı ve buna göre düzenleme yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca bitki çeşitleri açısından farklı koruma sistemlerinin koruma koşullarının gözden geçirilmesi ve gerekirse, yeni Topluluk düzenlemeleri ile dengeleyici kurallar getirilmesi öngörülmüştür.

Topluluk bitki çeşidi hakkı, Tüzükte bir mal varlığı hakkı olarak tanımlanmıştır. Hak, tüm Üye Devletlerde ileri sürülebilir ve korunur; ancak bu hakkın hukuki tasarruflara tabi tutulması sırasında hangi Üye Devletin hukukunun uygulanacağını saptamak gerekmiştir. Bu çerçevede Tüzük, bazı bağlama kuralları öngörmüştür. Topluluk bitki

çeşidi hakkı, hukuki tasarruflara konu olma açısından, hakkın ilgili sicile kaydı esnasında hak sahibinin ikametgâhının veya merkezi bir işletmesinin bulunduğu Üye Devlette, eğer bu tarih itibarıyla hak sahibinin ikametgâhı veya merkezi bir işletmesi bulunmuyorsa, usuli temsilcisinin ikametgâhının veya bir işletmesinin bulunduğu Üye Devlette tanınmış bir fikri mülkiyet hakkı kabul edilir.

Topluluk bitki çeşidi hakkı devredilebilir, haczedilebilir, lisans sözleşmesine konu olabilir, bu hak üzerinde CPVO tarafından zorunlu lisans hakkı da tanınabilir. Tüzükte ayrıca, hakkın iflasın konusunu teşkil etmesi açısından, bu konuda Üye Devletler için ortak kurallar öngörülünceye değin, iflas işlemlerinin ilk başlatıldığı ülkede iflasa konu olacağı hükme bağlanmıştır.

Topluluk bitki çeşidi hakkının üye devletlerde korunmasına ilişkin, genel nitelikte bir hüküm öngörülmüştür. Bu hüküm uyarınca, Üye Devletler ancak Tüzükte açıkça belirtilen hallerde, Topluluk bitki çeşidi hakkına dayalı taleplerin ileri sürülmesini kısıtlayıcı nitelikte hükümler öngörebilir. Bu hüküm, bu hakkın tüm Üye Devletler nezdinde aynı şekilde korunabilmesi için getirilmiştir. Tüzükte ayrıca Üye Devletlerin mahkemelerinde hakkı korumaya yönelik hangi hukuk davalarının açılabileceği belirtilmiştir. Yetkili ulusal mahkemelerde, (i) Topluluk bitki çeşidi hakkına tecavüz halinde hakkı koruyan davalar ve tecavüz davası, (ii) haksız başvuru ve tescil hallerinde gasp davası ve çeşidin ilk çeşit/esas itibarıyla türetilmiş çeşit olduğunun tespitine ilişkin dava açılabilir. Söz konusu hukuk davalarına Lugano Konvansiyonu ve Tüzüğün 102–106. maddeleri uygulanır (Anonymous 1994).

Topluluk bitki çeşidi hakkı ile ilgili davayı gören ulusal mahkeme Topluluk bitki çeşit hakkının geçerli olup olmadığını inceleyemez. CPVO nezdinde hükümsüzlüğü veya iptali talep edilen bir Topluluk bitki çeşidi hakkı ile ilgili davalarda, Topluluk bitki çeşidi hakkının geçerliliği hakkında CPVO tarafından hüküm verilene kadar beklenir.

Tarafların talebi üzerine ve öngörülen harcın yatırılması koşuluyla yetkili mahkemeler tarafından verilen ve kesinleşen kararlar Topluluk Bitki Çeşidi Hakları Siciline tescil edilir. Yetkili ulusal merci talebinde bulunursa harç ödenmesine gerek olmadan tescil yapılır (Anonymous 1994).

Tüzük (Anonymous 1994) Topluluk bitki çeşidi hakkına tecavüz hallerini sayarak tüm üye devletlerin yetkili yargı mercileri nezdinde ileri sürülebilecek talepler öngörmüştür. Sayılan tecavüz hallerinin varlığı halinde, hak sahibi tecavüze son verilmesini veya makul bir tazminat ödenmesini veya bunların herikisini birden talep edebilir; bu hallerde kusur aranmaz. Tüzükte bu konuda talep edilen haklar hakkın tanınmasından ve hak sahibinin fiili veya faili öğrendiği tarihten itibaren üç yıl, her halde tecavüz fiilinin sona ermesinden itibaren otuz yıl içerisinde zaman aşımına uğrar (Anonymous 1994).

Topluluk bitki çeşidi hakkı, bu hakkı talep etmeye yetkili olmayan bir kişiye tanınmış ise, hakkı talep etmeye yetkili kişi, hakkın kendisine devrini isteyebilir. Hakkı talep etmeye yetkili kişiye Üye devletlerin mevzuatında tanınan diğer haklar saklıdır. Kişi topluluk bitki çeşidi hakkında onay sahibi ise müşterek hak sahibi olarak tescil edilmesini talep edebilir. Bu talepler Topluluk bitki çeşidi hakkının tanınmasının yayınlanmasından itibaren beş yıl içerisinde ileri sürülmelidir; bu süre hak düşürücü süredir. Bu hükümler, Topluluk bitki çeşidi hakkı başvurusunun bu başvuruyu yapmaya yetkili olmayan bir kişi tarafından yapıldığı hallerde de uygun düştüğü ölçüde uygulanır. Başvuru aşamasında açılan gasp davalarında verilecek karar çeşidin koruma koşullarını sağlayıp sağlamadığının saptanmasına bağlı ise CPVO başvuru hakkında karar verene kadar beklenir (Anonymous 1994).

Hem ilk çeşit üzerindeki Topluluk bitki çeşidi hakkının sahibi hemde esas itibarıyla bu ilk çeşitten türetilen çeşidin ıslahçısı, söz konusu çeşitlerin “ilk çeşit” ve “esas itibarıyla türetilmiş çeşit” olduklarının tespitini yetkili ulusal mahkemelerden talep edebilir (Anonymous 1994).

Topluluk bitki çeşit hakları sistemi, ulusal sistemlerin yerini almaya veya onlarla uyumlaşma çabası içinde değildir; sadece onlar arasında bir alternatif olarak yer alır. Yani, çeşit sahibinin için eş zamanlı olarak çeşidi için hem Topluluk bitki çeşit hakkını hem de ulusal hak veya patent hakkını kullanması mümkün değildir. Eğer bir çeşit bir üye ülkede Topluluk bitki çeşit hakları sistemi ile korunuyorsa, bu koruma süresi boyunca ulusal hak veya patent hakkı geçersiz olur.

Topluluk bitki çeşit hakları sisteminin 1995 yılında kurulması başarılı bir girişim olarak kabul edilmiş ve iş dünyası tarafından tanınması yeni bitki çeşitlerinin fikri mülkiyet hakkı ile korunması yönünden olumlu karşılanmıştır. CPVO'ya yapılan başvurular her geçen yıl artış göstermiş ve CPVO bu gelişme adapte olarak organizasyonu sağlayabilmiştir. 2007 yılında Avrupa Birliği Bulgaristan ve Romanya'nın da katılımıyla 27 üyeye sahip olmuştur. Bir bitki çeşidi için işletme haklarının garantilenmesinin 27 ülke içinde tek bir başvuru ile korunması CPVO'yu cazip hale getirmektedir. CPVO 2100/94 sayılı Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü'ne bağlı olarak bitki çeşit hakkı için CPVO'ya başvuru yapıldığında, ofis çeşidin yeni olduğunu onaylamalı ve çeşidin farklı, yeknesak ve durulmuş olduğu teknik bir test ile (FYD) ispatlanmış olmalıdır. Ofis, FYD testinde teknik kontrolün Üye devletlerdeki yetkili ofisler tarafından mı yoksa birlik dışındaki uygun ajanslar tarafından mı yapılacağına karar verir. Gereksiz iş çoğaltımını engellemek amacıyla, teknik kontroller yapılırken, yada yapıldığında, resmi amaçlar için çeşitle ilgili olarak ve belirli koşullara tabi olarak kontrol sonuçlarını kabul eder. Çeşit sahibi, ofise kararla ilgili itirazda bulunabilir. Yalnız itiraza dair sınırlamalar 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü'nde madde 7'den 11'e kadar olan maddelerde açıklanmıştır (farklı, yeknesak ve durulmuşluk hakkında). Yeniden adlandırma konusu ise Tüzük'te madde 63'te açıklanmıştır. Koruma altına alınan çeşit için koruma süresi 25 yıl, patates, üzüm ve ağaç türleri için 30 yıldır. Bu zaman özel türler için mevzuatta belirtilen şartlara göre 5 yıl için uzatılabilir (Anonymous 1995).

Kayıtçılar, kontrolün halka açık olması, alınan başvuruların detayları ve tanınan çeşit hakları her iki ayda bir Topluluk Bitki Çeşidi Hakları Ofisi'nin resmi gazetesinde

yayınlanır ve bilgi akışı sağlanır. Ayrıca Ofisin resmi websitesi'nde gerekli tüm bilgilere ulaşılabilmektedir (Anonymous 2008).

CPVO 2100/94 sayılı Topluluk Bitki Çeşidi Haklarına İlişkin Konsey Tüzüğü ile birlikte, Bitki Islahçı haklarına ilişkin sistemi dört temel mevzuat aracılığıyla yürütmektedir:

“Topluluk bitki çeşit haklarına ilişkin olarak” **2100/94/EC sayılı** Topluluk bitki çeşidi haklarına ilişkin 27 Temmuz 1994 tarihli Konsey Tüzüğü (Anonymous 1994); **1239/95/EC sayılı** Topluluk Bitki Çeşidi Bürosuna gelen davalar konusundaki 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanması için uygulama kuralları getiren 31 Mayıs 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü (Anonymous 1995); **1768/95/EC sayılı** Topluluk bitki çeşidi haklarına ilişkin 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 14(3). Maddesindeki tarımsal muafiyete ilişkin kuralları uygulayan 24 Temmuz 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü (Anonymous 1995a); **1238/95/EC sayılı** Topluluk Bitki Çeşidi Bürosuna ödenecek ücretler konusundaki 2100/94 sayılı konsey tüzüğü (EC) nin uygulanması için uygulama kuralları getiren 31 Mayıs 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü (Anonymous 1995b). AB-Türkiye arasındaki mevzuata ilişkin uyum tablosu aşağıda Çizelge 4.1 ile verilmiştir.

Çizelge 4.1 AB-Türkiye arasındaki mevzuata ilişkin uyum tablosu

BİTKİ ÇEŞİT HAKLARINA İLİŞKİN AB-TÜRKİYE MEVZUAT UYUM TABLOSU					
AB	MEVZUATININ	KARŞILIK GELEN	TASLAĞIN	UYUMLULUK	ÇALIŞMALARIN
ADI		MİLLİ MEVZUAT	YÜRÜRLÜK	DURUMU	SEYRİNE İLİŞKİN
			TARİHİ		BİLGİLER
1	2100/94/EC: Topluluk bitki çeşidi haklarına ilişkin 27 Temmuz 1994 tarihli Konsey Tüzüğü	5042 Numaralı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun - Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının İlişkin Kanunun Uygulanması Hakkında	15 Ocak 2004 tarih ve 25347 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.	UYUMLU	Toplam 7 adet yönetmelik öngörülmüştür. Karşılığında 3 adet yönetmelik çıkartılmıştır. Hukuki açıdan kolaylık sağlanması düşüncesiyle, uygulamaya yönelik yönetmelikler “Yeni

		Yönetmelik -Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği 12.08.2004 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ücretler tespit edilmiş makamdan onay alınarak ilgili yerlere gönderilmiştir			Bitki Çeşitlerine ait İslahçı Hakları adı altında çıkarılan yönetmelikte birleştirilmiştir.
2	1239/95/EC: Topluluk Bitki Çeşidi Bürosuna gelen davalar konusundaki 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanması için uygulama kuralları getiren 31 Mayıs 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü	Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin 5042 sayılı kanun 1-Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği (Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelikler kapsamında)	12 Ağustos 2004 tarih ve 25551 sayılı Resmi Gazete	Teknik anlamda tamamen uyumlu	Bu uygulamadaki yönetmelikler, aynı zamanda DTÖ ve UPOV kararlarına da uygundur. 2470/96 sayılı Konsey Tüzüğüne ilişkin hükümler 5042 sayılı Kanuna yansıtılmıştır. 1239/95 sayılı Komisyon Tüzüğü, 5042 sayılı Kanun içerisinde mevcuttur ve Yasa kapsamında uyum sağlanmıştır. 1768/95 sayılı Komisyon Tüzüğüne ilişkin Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği çıkarılmıştır.
3	1768/95/EC: Topluluk bitki çeşidi haklarına ilişkin 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 14(3). Maddesindeki tarımsal muafiyete ilişkin kuralları uygulayan 24 Temmuz 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü	2-Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik (Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelikler kapsamında) 3-Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin İslahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik	30 Nisan 2005-tarih ve 25801 sayılı Resmi Gazete	AB uyum çerçevesinde çıkarılmamıştır. Türkiye'nin spesifik ihtiyaçlarına yönelik çıkarılmıştır	
4	1238/95/EC Topluluk Bitki Çeşidi Bürosuna ödenecek ücretler	5042 Numaralı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına	15 Ocak 2004 tarih ve 25347 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak	UYUMLU	Toplam 7 adet yönetmelik öngörülmüştür. Karşılığında 3 adet

	konusundaki 2100/94 sayılı konsey tüzüğü (EC) nin uygulanması için uygulama kuralları getiren 31 Mayıs 10995 tarihli komisyon tüzüğü	İlişkin Kanun -	yürürlüğe girmiştir.		yönetmelik çıkartılmıştır. Hukuki açıdan kolaylık sağlanması düşüncesiyle, uygulamaya yönelik yönetmelikler “Yeni Bitki Çeşitlerine ait İslahçı Hakları adı altında çıkarılan yönetmelikte birleştirilmiştir.
--	--	-----------------	----------------------	--	---

Kaynak: Anonim 2008a

4.2 CPVO’nun Yapısı

Tüzük m. 4 (Anonymous 1994), tüzel kişiliğe haiz Birlik Bitki Çeşidi Ofisinin (Community Plant Variety Office-CPVO) kurulmasını öngörmüştür. CPVO, 27 Nisan 1995’te faaliyete geçmiştir. Merkezi Fransa’da, Angres şehrinde yer almaktadır. CPVO, hizmet için ödenen ücretlerle kendi giderlerini karşılayabilmektedir.

4.2.1 İdari Konsey: CPVO, her Üye Devletin bir katılımcısı, Avrupa Komisyonu’ndan bir katılımcı ve onların vekillerinden oluşan İdari Konsey tarafından denetlenir. İdari Konsey, CPVO’ya kuralların konulması, çalışma metotları, teknik incelemeler konusunda önerilerde bulunur ayrıca genel yönelimleri ve genel talimatnameleri düzenler, görüşler sağlar. Bunun dışında özellikle, Başkan tarafından yayınlanan yıllık raporun incelenmesinden sorumludur. İdari Konsey, CPVO’nun idari bütçesini oluşturur ve bu çalışmaları yürüten başkan ile birlikte, tüm faaliyetlerin teftiş ve kontrolünü yapar.

İdari Konsey, yılda 2 veya 3 sefer toplanır. Bu toplantılarda, öncelikle, bir önceki yıla ait bütçe ve son durum görüşülür. Eğer uygun görülürse yıllık ücretler ve başvuru ücret fiyatlarında değişikliğe gidilir. O yıl için bütçe öngörülerek detaylar tartışılır ve CPVO’nun eğer varsa o yıl için projeleri değerlendirir.

Daha sonra yapılacak toplantılarda ise CPVO'nun yeni görevleri ve FYD testlerinin geleceği için stratejik kararlar alınır. Son olarak, eğer gerekliyse İdari Konsey Üyelerini belirler. İdari Konsey Üyeleri son olarak 17 Temmuz 2007 tarihinde yapılan bir toplantı ile belirlenmiştir (Anonymous 2008).

4.2.2 CPVO yönetimi

CPVO'nun yönetimi AB Konseyi tarafından belirlenen başkan tarafından yürütülür. Başkan CPVO'nun bütçesini belirlemeye yönelik tüm önlemleri alır ve Topluluk Tüzükleri altında kanun çerçevesi içinde ona danışılan uygulamaları garanti altına alır. Başkana herhangi bir sorun olduğunda onun yerine geçebilecek başkan yardımcısı yardım eder. Başkan kendisine ait bazı işlerde başkan yardımcısına yetki vermiştir (Anonymous 2008).

4.2.3 CPVO'nun iç organizasyonu

CPVO Teknik Birim, Finans ve İdare Birimi ve Yasal Birim olarak üç ana birime ve İnsan Kaynakları Servisi ve IT Birimi olmak üzere iki genel hizmet birimine ayrılmıştır (Anonymous 2008).

Teknik Birim, bitki çeşit hakları ile ilgili farklı teknik konuların genel koordinasyonu, koruma sağlanması için başvuruların kontrolü ve kabulü, isimlendirmede denetimin yapılmasının organizasyonu, hakların dağılımının hazırlığı, resmi teknik yayınların hazırlanması, başvuru sahipleri ile iletişim, ulusal ofislerin yönetimi, paydaşların belirlenmesi, uluslararası organizasyonlar ile ilişkiler, teknik uzmanların eğitimi, teknik analizlerin geliştirilmesi ve koordinasyonu ve sistemin geliştirilmesine yönelik tüm çalışma konularından sorumludur.

Finans ve İdare Birimi, Ofis içerisindeki iş akışının yönetimi, taahhüt, onaylama, teknik konularla ilgili masrafların ödenmesi ve paranın idaresi, iyileştirme ücretleri,

masrafların geri ödenmesi, fon ve nakit paraların değerlendirilmesi, bütçenin, finansal muhasebe sisteminin muhafazası, bütçenin ve finansal dokümanların hazırlanması, fiyat sistemlerinin yönetimiyle ilgili iş ve işlemleri yürütür.

Yasal Birim, başkana ve diğer yasal üyelere çalışmalar konusunda yasal özellikle bitki çeşit hakları konusunda, idare ile ilgili sorularda tavsiyelerde bulunur, yasal açıklamalar ve seçenekler konusunda öneriler verir, ilgili mevzuat tasarisını hazırlar ve birlik prosedürlerinin ve mevzuatın uygun olması için CPVO komitelerine katılır, itirazların değerlendirme aşamasında yasal zemin hazırlar. Ayrıca Temyiz Başvuru Makamı, CPVO tarafından alınan kesin kararların aksine ait davaların kararlarından sorumludur. Makam, Başkan ve Başkan Vekilleri ile gözden geçirilecek konuya bağılı olarak Başkan tarafından listeden seçilen üyelere oluşmaktadır. Temyiz Başvuru Makamı üyeleri bağımsızdır. Temyiz Başvuru Makamı tarafından yürütülen davalarda, Lüksemburg'daki Adalet Divanı tarafından alınan kararların aksine kararlar alınabilir.

İnsan Kaynakları Servisi, Avrupa Komisyonu'nun personel düzenlemeleri ile uyumlu olarak insan kaynaklarının idaresi ve yönetiminden sorumludur.

IT Birimi, ofisin hesaplama konularının düzgün bir şekilde yürümesini sağlar. Çalışma konuları şunlardır: ofisin donanım ve yazılım gerekliliklerinin analizinin yapılması, ofis web sitesinin geliştirilmesi ve bakımı, standart programların kurulması, bilgisayar ağı sistemlerinin kurulması ve bakımı, bilgisayar sisteminin güvenliği, yardım masası, hesaplamalarda kurumlar arası işbirliğinin sağlanması.

Diğer birimler olarak ise, AB Konseyi, Teftiş Kurulu (gelir kontrolü ve harcama hesapları), Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu gibi çeşit topluluk kurumları direk ya da dolaylı olarak CPVO'nun çalışmalarına katılmaktadır (Anonymous 2008).

4.3 CPVO Komiteleri

CPVO İdare Konseyi, 2100/94/EC sayılı Konsey Tüzüğü Madde 35(2) ve 36(1)(c) ilişkin, Aralık 1999 kararında, beş yıl için başlangıç tarihi 1/1/2000 olarak, aşağıda belirtilen özelliklerde ofis içinde 5 komite oluşturmayı hedeflemiştir (Anonymous 1994).

1. Komite: Bir topluluk bitki çeşit hakkı veya bu nedenle iptal edilmesine ilişkin hükümsüzlüğün açıklanması için bir dilekçe ve birtakım isteklerle bağlantılı olarak işlemlerden doğan masraflara ilişkin kararları veren komitedir.

2. Komite: Zorunlu işletme hakları için bir başvuru veya münhasır olmayan işletme hakları ile ilgili kararları alır.

3. Komite: Topluluk ıslahçı hakları için başvuru ve hakkın verilmesine itirazın geçerlilik süresine ilişkin kararları alır.

4. Komite: Çeşit isimlendirmesi için teklif ve çeşit isimlendirmesinin birbiri ardına gelen düzenlemelere ilişkin kararları alır.

5. Komite: Başvurunun taliki olmayan şartı ve eski halin iadesi ve başvuru işlemlerinden doğan masraflar hükmüne ilişkin kararları alır

4.4 Topluluk Bitki Çeşit Haklarının Korunmasına Yönelik Olarak Yapılan Başvurulardaki Temel Aşamalar;

4.4.1 Başvurunun yapılması

Avrupa Birliği'nde bir merkezi bulunan veya AB'de ikametgahı bulunan her kişi veya

şirket başvuruda bulunabilir. AB üyesi olmayıp UPOV üyesi olan bir devletten kişi veya şirketler de, AB'de ikematgahı olan temsilci atanmış olması kaydıyla, başvuruda bulunabilir. Başvuru sahibi başvurusunu, korumaya yönelik olarak ya doğrudan CPVO'ya ya da başvuruyu sonradan CPVO'ya ulaştırabilecek bir ulusal ofise yapar. Bitki çeşidinin korunması için başvuru formu, AB resmi dillerinden herhangi birinde, doğrudan CPVO web sitesinden edinilebilir. Bu başvuru formu (İngilizce Metin) Ek 1'de yer almaktadır (Anonymous 2008).

4.4.2 Başvurunun incelenmesi

CPVO birimleri, başvurunun eksiksiz ve uygun olup olmadığını kontrol eder. Topluluk korumaya ilişkin herhangi bir engel görülmezse, CPVO aday çeşidin teknik incelenmesinin organizasyonu için gerekli önlemleri alır (Anonymous 2008).

4.4.3 Teknik inceleme

Teknik inceleme, bu çeşidin diğerlerinden farklı olup olmadığını belirlemesi ve uzun dönem içinde özelliklerinin istikrarının devamının sağlanıp sağlanmadığının belirlenmesine yöneliktir. Amacı farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluk kriterlerine uyulmasını sağlamaktır (FYD). *Farklılık*, çeşidin başvuru tarihinde herkesçe bilinen tüm çeşitlerden farklı olması; *yeknesaklık*, çeşidin özellikleri bakımından bir örneklik göstermesi; *durulmuşluk*; yinelenen çoğaltım sonrasında çeşidin değişmeden kalmasıdır. Bu teknik incelemeler uzman kuruluşlara yaptırılmaktadır. İncelemeler CPVO tarafından oluşturulan protokollere uygun olarak yürütülmekte olup CPVO'nun teknik uzmanlarınca denetlenmektedir. Buna uygun olarak, başvurusu yapılan çeşitler aynı türün mevcut çeşitleriyle karşılaştırılır. İncelemenin süresi, süs bitkisi türlerinin çoğu için bir yıldan meyve ağaç türleri için altı yıla kadar değişmektedir (Anonymous 2008).

4.4.4 Çeşidin isimlendirilmesi

Bir çeşit, teknik şartlara ek olarak, başvuru sahibi tarafından bir kod veya uygun bir isim olarak önerilen bir çeşit adlandırılması ile belirlenmelidir. Bir çeşit adlandırılmasının onaylanması için bazı kriterleri karşılaması gerekmektedir; çeşidin açıkça tanımlanmasına olanak vermeli ve aynı botanik türün veya akraba bir türün mevcut çeşidini tanımlayan bir adlandırmadan farklı olmalıdır. Önceki zorunlulukların yanında, aday çeşidin isimlendirilmesi CPVO tarafından testlere ilişkin olarak yapılmalıdır (Anonymous 2008).

4.4.5 Başlığın onayı

Öncelikle CPVO, inceleme sonuçlarının tatmin edici olup olmadığını ve bütün gereklerin yerine getirilip getirilmediğini göz önünde bulundurur. Bu şekilde CPVO hak sahibine bir sertifika ile korunan çeşidin resmi çeşit tanımının bir suretini vermiş olur. Topluluk Bitki Çeşit Hakkını 25 yıldan 30 yıla kadar asmalar ve patatesler ve ağaçlar için verir (Anonymous 2008).

4.5 CPVO İçinde Araştırma ve Projeler

İdari Konseyin 2002 yılında, yılında bitki çeşit hakları ile projelere finansal destek sağlama kararından sonra, CPVO, ortak finansmanlı araştırma geliştirme projeleri ile ilgili birçok başvuru almıştır. Bunlardan bir tanesi 2007 yılında sonuçlanan “AB’de Bitkisel Ürünlerdeki Hastalıklar İçin Yapılan Dayanıklılık Testlerinin Uyumlaştırılması” projesidir. Proje sonuçları CPVO içindeki bitkisel ürün uzmanlarınca değerlendirilmiştir ve Ofis hangi testlerin özellik domates ve Fransız fasulyesi için uygun olduğuna karar vermiştir. Ayrıca, 2005–2006 yılları arasında “AB’de Gül Çeşitlerinin Belirlenmesi” projesi Bitkisel Araştırma Enstitüsü ile birlikte yürütülmüş ve gül ile ilgili tüm gen kaynakları toplanmıştır. Bunun dışında 2005 yılında başlayan ve 2008 yılı sonunda tamamlanması beklenen “Kışlık Yağlı Tohumları Çeşitlerinin

Belirlenmesi” projesi ve “FYD Testlerinin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi” projeleri bulunmaktadır (Anonymous 2008a).

4.6 CPVO Bütçesi

4.6.1 Gelirler

Ofis geliri esas olarak başvuru sahipleri tarafından ve bitki çeşit hakkında yararlanan paydaşlar tarafından ödenen ücretler ve banka hesabındaki paraların faizidir. 2007 yılında Ofisin yıllık geliri 9,6 milyon Euro’dur. Ücretlerden elde edilen toplam para 9.0 milyon Euro’dur. Bu paranın 2,7 milyon Euro’su başvuru paralarından, 3 milyon Euro’su kontrol ücretlerinden, 0,3 milyon Euro’su rapor ücretleri, 3milyon Euro’su ise yıllık ücretlerden oluşmaktadır. Banka faizleri ise 0,5 milyon Euro’dur. 1238/95/EC Topluluk Bitki Çeşidi Bürosuna ödenecek ücretler konusundaki 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü (EC) nin uygulanması için uygulama kuralları getiren 31 Mayıs 1995 tarihli Komisyon Tüzüğü’nde bitki çeşit hakkını alabilmek için başvuru ücreti 900 Euro, teknik inceleme ücreti ise CPVO’nun resmi sitesinde ve gazetesinde yayınlanan listedeki ürünler için ücret 1020 ile 1200 Euro arasında değişmektedir. Teknik inceleme sonucunda hazırlanan resmi raporun alınması için ücret ise 240 Euro’dur. Ayrıca koruma süresi devam ettiği sürece yıllık ücret 2008 yılına kadar 200 Euro’dur. Tüzükte ayrıca temyiz ücreti olarak da 1500 Euro fiyat belirlenmiştir (Anonymous 1995b, Anonymous 2008a).

4.6.2 Giderler

2007 yılında kayıtlı gider toplamı 12,2 milyon Euro’dur. Giderler, CPVO binasının yenilenmesi ve kontrol masrafları yüzünden %18’lik bir artış bir artış göstermiştir. 2008 yılı içinde aynı gider için 0.9 milyon Euro ayrılmıştır. Personel giderleri ise 4.6 milyon Euro olmuştur (Anonymous 2008).

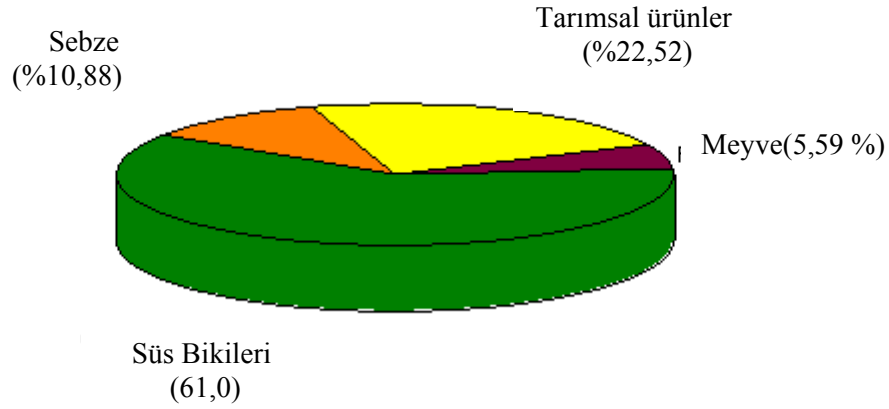
4.7 CPVO İstatistikleri

Aşağıda 1995–2008 yılları arasında, Topluluk Bitki Çeşit Ofisi tarafından kayıt altına alınmış, Birlik bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin yıllık başvuru sayıları Çizelge 4.2 ile gösterilmektedir. Şekil 4.1’de ise her bir ürün sektörü ve heryıl için Topluluk Bitki Çeşit Haklarına ilişkin başvuru sayısının dağılımı gösterilmektedir (Anonymous 2008).

Çizelge 4.2 Birlik bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin yıllık başvuru sayıları

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Toplam
Tarımsal ürünler	957	365	343	405	407	406	442	417	495	536	499	610	732	484	7 098
Sebze	458	125	157	224	184	246	184	175	238	267	296	342	295	239	3 430
Süs Bitkileri	1 513	835	953	1 102	1 195	1 267	1 415	1 506	1 643	1 706	1 800	1 616	1 788	884	19 223
Meyve	233	61	77	104	95	94	117	124	141	146	139	168	162	102	1 763
Toplam	3 161	1 386	1 530	1 835	1 881	2 013	2 158	2 222	2 517	2 655	2 734	2 736	2 977	1 709	31 514

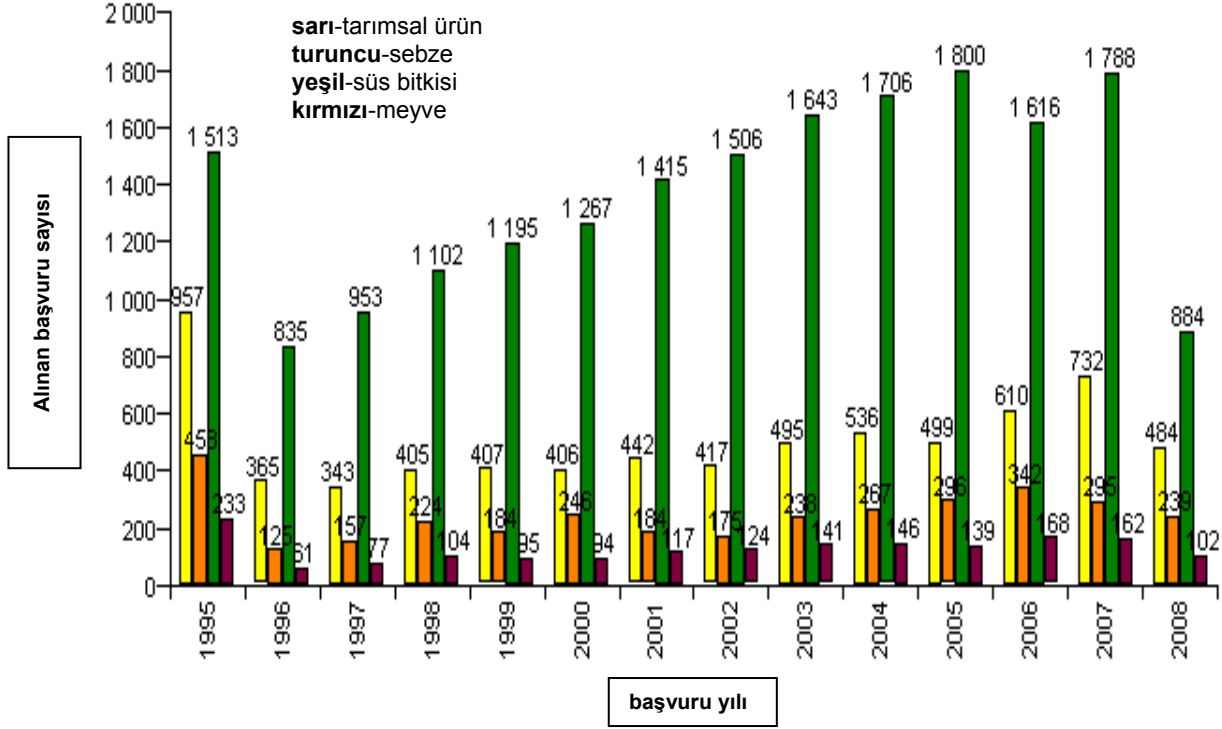
Kaynak: Anonymous 2008

Şekil 4.1 Her bir ürün sektörü ve her yıl için Topluluk Bitki Çeşit Haklarına ilişkin başvuru sayısının dağılımı (Anonymous 2008)

Şekil 4.1’den görüldüğü gibi %61’lik bir oranla süs bitkilerinin bitki çeşit hakları ile korunmasına yönelik başvuru sayısı en fazladır. Bunun sebebi öncelikle vejetasyonla çoğaltılabilme özelliğinin olması, süs bitkileri AB’de her yerde geniş bir markete sahiptir, çünkü diğer tarımsal ürünlerin üretimi ve ticareti belirli bölgelerle sınırlandırılırken süs bitkilerinde böyle bir durum bulunmamaktadır. Süs bitkilerinin ıslah edilme süresi diğer ürünlere göre daha kısadır. Özellikle güller ve chrysanthemums

türleri diğer türlere göre daha yaygındır. Bitki sektöründe, yıllara göre başvuruların dağılımı ise aşağıda Şekil 4. 2 ile gösterilmektedir.

Şekil 4.2 Değişen yıllara göre başvuruların dağılımı (Anonymous 2008)

AB üyesi olmayan ülkelerden yapılan başvurusu sayısı 6453 olup bu rakam toplam başvuru sayısının %20,48'ni oluşturur.

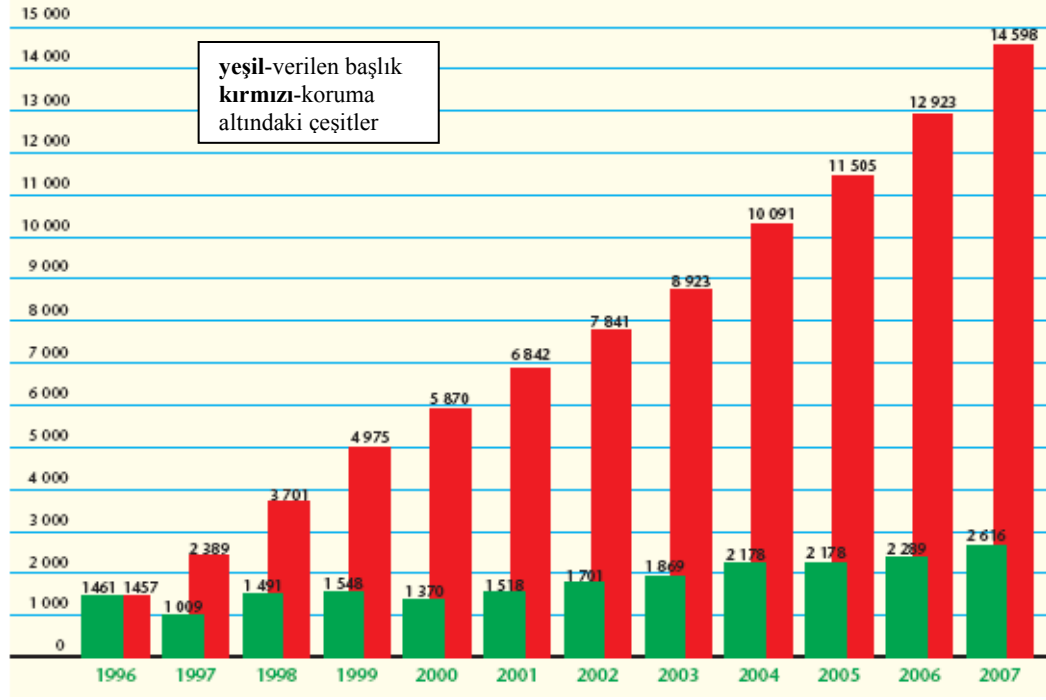
CPVO'nun kuruluşundan bu yana, yaklaşık 50 farklı ülkeden başvuru formu alınmıştır. Genel olarak, bu yıllar boyunca alınan başvuruların üçte biri Hollanda'dan alınmıştır. Hollanda'yı Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri izlemektedir. 2007 yılında ise İsviçre başvuru sayısı yönünden Hollanda'yı geçmiştir. Bu artış ile Çizelge 4.3'de İsviçre, en çok başvuru yapan 10 ülke arasına girmiştir (Anonymous 2008).

Çizelge 4.3 Ülkelerden alınan başvuru sayılarının yıllara göre değişimi

Başvuru yapan ülkeler	Başvuru Sayıları												Toplam Sayı-%
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Hollanda	479	553	653	731	796	782	775	833	889	853	903	1015	9262 (34,5)
Almanya	223	241	299	311	289	311	385	320	381	411	401	481	4054 (15,1)
Fransa	162	210	260	303	242	332	239	302	337	313	332	362	3394 (12,6)
ABD	86	142	191	136	234	233	267	365	358	311	315	372	3010 (11,2)
İngiltere	126	76	81	81	122	126	82	69	129	152	103	119	1266 (4,7)
Danimarka	87	83	79	107	108	71	97	167	145	105	114	81	1244 (4,6)
İsviçre	47	48	45	57	51	34	52	108	142	260	230	100	1174 (4,4)
İtalya	34	28	67	37	52	73	65	67	60	61	51	73	668 (2,5)
Belçika	61	20	43	36	41	46	46	63	56	44	77	45	578 (2,2)
Japonya	9	35	22	16	13	31	28	51	27	55	58	54	399 (1,5)

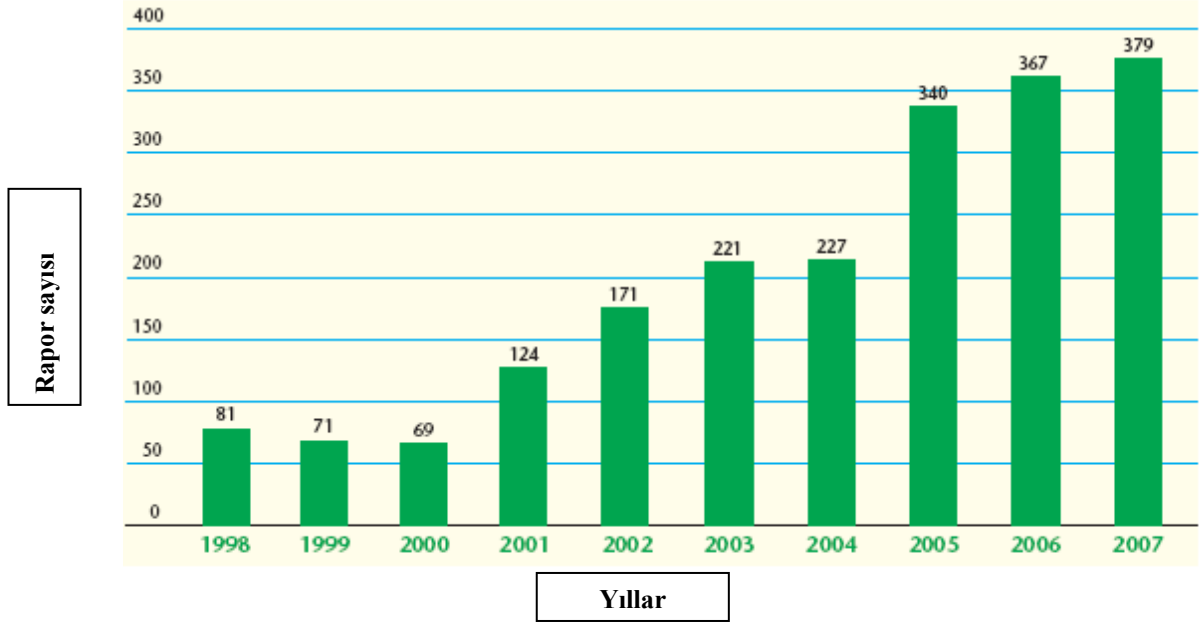
Kaynak: Anonymous 2008

2007 yılında CPVO, 2600'den fazla başlık için koruma vermiştir. Bu verilen başlıkların detaylı listesi ise 2007 yılındaki yıllık raporda yayınlanmıştır. 2007 sonunda 14500'den fazla bitki çeşit koruma hakkı uygulamaya girmiştir. Şekil 4.3'de verilen koruma başlıklarının sayısının 1996 ve 2007 yılları arasındaki değişimini ve topluluk sistemi tarafından korunan türlerin devamlı yükselişini gösterilmektedir.

Şekil 4.3 Verilen koruma başlıklarının sayısı ve topluluk sistemi tarafından korunan türlerin sayılarındaki değişim (Anonymous 2008)

CPVO her yıl, yapılan başvuruların teknik olarak incelemesini yaptıktan sonra, başvuruyu yapan devletlere FYD testi sonuçlarının ve kararlarının bulunduğu toplam 2050 adet teknik raporu 34 ülkeye göndermiştir. En fazla rapor alan ülke İsrail'dir (421 adet). Bu ülkeyi İsviçre (229) ve Ekvator (184) izlemektedir. FYD testi raporlarının yıllara göre satış rakamları Şekil 4.4'de gösterilmektedir (Anonymous 2008).

Şekil 4.4 Yapılan FYD Testi rapor sayılarının yıllara göre değişimi (Anonymous 2008)

Teknik incelemeler süresinde CPVO, diğer Avrupa Komisyonu'nun belirlediği inceleme ofisleri ile iletişim halindedir. İnceleme ofisindekiler tarım uzmanları, meyve ve sebze uzmanlarından oluşmaktadır.

4.8 Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecinde Hazırlanan Program

2005/4762/EC sayılı Komisyon Kararı ile 2005 yılında Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde CPVO içerisinde bir program hazırlanmıştır. Programın yönetiminden tamamen CPVO sorumlu olmuştur ve programı CPVO'nun belirlediği ulusal bir uzman yönetmiştir.

Programın temel amacı bitki çeşit hakları sisteminin teknik, idari yönlerinin tam olarak anlaşılması ve katılımdan sonra Türkiye'nin yasal olarak bu sisteme uyum sağlaması için gerekli bilgi ve eğitimin verilmesidir

Detaylı programa taraflar birlikte karar vermişlerdir. Çalışma programı 14 aktiviteden oluşmuştur. Aktiviteler için aktivite ve seyahat günleri ile uzman sayıları aşağıdaki Çizelge 4.4’de verilmektedir.

Çizelge 4.4 Çalışma programındaki uzman ve aktivite sayıları

CPVO Uzmanları		Yabancı Uzmanlar		Türk Uzmanlar	
Aktivite günleri	eğitim günleri	aktivite günleri	eğitim günleri	aktivite günleri	eğitim günleri
57	60	12	19	155	46

Kaynak: Anonymous 2008b

CPVO uzmanları, program sonucunda Türkiye’nin bitki çeşit hakları konusuna yeterli önemi bu konuda çıkarılan kanunun UPOV Sözleşmesi ile tamamen uyumlu olduğunu bildirmişlerdir. Yetkili otoritelerin, avukatların, ıslahçıların, üreticilerin ise yeterli donanım ve bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Verilen FYD testi eğitimleri ise katılımcılar tarafından başarı ile tamamlanmıştır. Program boyunca ilgili birimler ve paydaşlar AB sistemi hakkında genel bilgilerde almışlardır (Anonymous 2008b).

4.9 CPVO Resmi Gazetesi

CPVO Resmi Gazetesi, her iki yada bir çıkarılır. Gazete iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde farklı çeşitler hakkında temel bilgiler ve UPOV ile uyumlu bitki çeşit hakları ile ilgili genel hükümler bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, ücretler, ulusal tarımsal muafiyetler, İdari Konsey tarafından onaylanan test sonuçları, yeni teknik araştırma usulleri, ulusal ofis listeleri bulunmaktadır (Anonymous 2008).

4.10 CPVO Yıllık Raporu

CPVO tarafından her yılın son ayında yayınlanan bu raporda bir önceki yıla ait veriler ve yapılan başlıca faaliyetler bulunur. Yıllık raporda gelecek yıla dair plan ve hazırlanan

bütçe de bulunmaktadır. CPVO'nun resmi web sitesinde 2002–2007 yılları arasında yayımlanan yıllık raporlara ulaşılabilir (Anonymous 2008).

4.11 AB'ye Üye Devletler İçinde Bitki Çeşit Hakları İle Ülkelerdeki Uygulamalar

İngiltere

İngiltere'de çeşit hakkını korumaya yönelik olarak, ıslahçı yada hak sahibi topluluk bitki çeşit hakları ile korunmak için başvuru yapabilirken aynı zamanda Birleşik Krallık Bitki Çeşit Hakları ile korunmak içinde başvuruda bulunabilir. Fakat uygulanan bu ulusal koruma ile topluluk bitki çeşit hakları koruma sistemine aynı zamanda başvuru yapılamamaktadır. Ulusal koruma sisteminde tüm bitki çeşitleri ve türler korunabilir. Koruma altına alınacak tüm çeşitler için FYD Testlerinin yapılması zorunludur ve çeşit yeni olmalıdır. Farkılık, durulmuşluk ve yeknesaklık tanımları UPOV Sözleşmesi içindeki tanımlar ile aynıdır. Çeşit hakkı isteyen kimse ya da kuruluş Defra'nın resmi web sitesinden alınan başvuru formu eksiksiz olarak doldurulmalı, teknik inceleme yapıldığına dair belgenin eksiksiz olarak verilmeli, başvuru ücretinin yatırılmış olması, eğer süs bitkisi söz konusu ise bitkinin temsili özelliklerini gösteren bir fotoğrafın olması gerekmektedir. Ücretler ise Defra'nın resmi web sitesinde yayınlanmaktadır. İsimlendirmede UPOV Sözleşmesinin EK 1 ve EK 2'sinde yer alan isimlendirme sınıflarına göre belirlenir. İsim 3 ay içinde onaylanır. Koruma verilen çeşide dair bilgi, onay veya geri çevirme prosedürleri Defra'nın resmi sitesinde yayınlanır (Anonymous 2008b).

Almanya

Almanya'da bitki çeşit hakları kanunu hazırlanırken, yasal zemin olarak 1991 yılında kabul edilen UPOV Sözleşmesi ve 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü yasal zemin olarak alınmıştır. Koruma altına alınan türlerin tanımı, çiftçi istisnası konuları, ve koruma hakkı için uygulanan tüm prosedürler aynı iken UPOV'da 22 tarımsal ürüne sınırlama getirilirken Almanya'da bu sayı kanunda 18 olarak belirlenmiştir (yem bitkileri, tahıllar,

patates ve lif bitkileri için). Almanya’da 2007 yılı sonunda tarımsal ürünlerde 1021, sebzelerde 157, meyvelerde 186 ve süs bitkilerinde 812 olmak üzere 2176 çeşit koruma altına alınmıştır. Ayrıca ücretler için uygulamalar farklıdır. Çünkü Almanya’da çeşit hakkı almak isteyen başvuru sahibi, ücretleri 1768/95 sayılı Konsey Tüzüğü, Almanya’da bitki çeşit hakları kanunu’ndaki hükümlere yada dava kararlarına göre öder (Anonymous 2008c).

Avusturya

Avusturya 14 Temmuz 1994 yılında UPOV’a taraf olmuştur. Koruma hakkının alınmasına yönelik başvuru yapılması için başvuru yapılacak çeşidin Avusturya içinde 1 yıldan uzun bir sürede veya diğer Üye Devlette 4 yıldan uzun bir sürede satışa çıkarılmış olmaması ve pazarlanmamış olması gerekir. Başvuru formunu dolduran kimse formu doldurduğu süreden itibaren 12 aylık bir süre için öncelik hakkı kazanır. Başvuru formu ile verilen teknik inceleme raporunda,çeşidin yeni, farklı,yeknesak ve durulmuş olduğu Avusturya Çeşit Koruma Ofisi (AVPO) tarafından onaylanmış olmalıdır. AVPO bu teknik inceleme raporunu ya CPVO’dan ya da kendisinin yetkilendirmiş olduğu resmi inceleme ofisinden ister. Hiçbir ürün için fotoğraf şartı konulmamıştır. Avusturya’da APVO tarafından olumlu sonuç alan ürün için koruma sağlanmış olur ve korunan çeşit Resmi Çeşit Gazetesinde yayınlanır. Buna itiraz hakkı ise yayınlanmadan 3 ay sonra başlar. İtirazlar için öngörülen ücretler ulusal kanunda yer almamaktadır. İptal etme işlemleri ise Avusturya Patent Ofisi tarafından yapılmaktadır (Anonymous 2008c).

Yunanistan

Yunanistan’da bitki çeşit hakları Fikri Mülkiyet Hakları Kanunu ile koruma altına alınmıştır. Temel olarak çeşidin gerçekten başvuru yapana ait olup olmadığı, FYD Testinin doğruluğu AB’nde uygulanan genel UPOV şartlarına göre belirlenir. İslah çalışmalarını yürüten enstitüler devlete bağlıdır. Çeşidin kayıt altına alınması ve yeni olarak adlandırılması ise Tarım Bakanlığı’nın görevidir (Anonymous 2008c).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

66/402/AET sayılı tahıl tohumlarının üretim ve pazarlanmasına ilişkin Direktif. Mevcut koşullarda ilgili direktifleri tam uyumlu olmayan ve Tarım Bakanlığı tohum ve üretim merkezi tarafından yürütülen bu faaliyetin geçici bir süre daha devam etmesi talep edilmiştir (Anonymous 1966). Özellikle; sertifikalı tohumlar yetersiz kaldığından üreticilere ticari tohum verilebilmesi ve kalite kurallarının tam olarak karşılanabilmesi için müsamaha gösterilmesi talep edilmiştir. 66/402/AET sayılı tahıl tohumlarının üretim ve pazarlanmasına ilişkin direktifin ikinci ekine ilişkin olarak, Güney Kıbrıs'ta üretilen arpa tohumunun pazara sürülebilmesi için taşıması gereken analitik arılığa dair zorunlulukların katılımdan itibaren 5 yıl boyunca yürürlükte olmayabileceğine karar verilmiştir. Bu süre boyunca bu tür tohumlar diğer AB üyesi ülkelere pazarlanmayacaktır. 2002/53/EC sayılı Tarımsal Bitki Türleri Ortak Kataloğu'na ilişkin direktif (Anonymous 2002) ve 2002/55/EC sayılı Sebze Bitki Türleri Ortak Kataloğu'na ilişkin direktifin (Anonymous 2002a) G. Kıbrıs'ta uygulanmasının katılım tarihinden itibaren 5 yıl ertelenmesine karar verilmiştir (Anonymous 2008c).

Litvanya

Litvanya Tarım Enstitüsü'nde (LIH) geniş bir ürün grubu için farklı ıslah istasyonlarında ıslah çalışmaları yapılmaktadır. LIH, aynı zamanda tüm süs bitkilerinin ıslahından da sorumludur. LIH'ya bağlı her enstitüde yaklaşık 20 uzman bulunmaktadır. Özel teşebbüsten yetkili kimselerde ıslah çalışmalarına katılabilir. Yapılan resmi başvuru prosedürünü FYD Testi ve ücretler izler. Çeşit testlerdeki sorumluluk, kayıt ve Ulusal Liste'nin oluşturulması tüm ürünler için Devlet Çeşit Merkezi'nin sorumluluğundadır. Bitki Çeşidinin korunması ve kayıt altına alınmasına yönelik son gözden geçirmeyi ise oluşturulan resmi devlet komisyonu yapar (Anonymous 2008c).

2100/94/AB sayılı Topluluktaki bitki çeşidi haklarına ilişkin Tüzük (2506/95/EC sayılı değiştirilmiş Tüzük) 2100/94/EC sayılı tüzüğün 14(3).maddesinden istisna olarak, ilgili tüzüğün 14(1). Maddesi ile tanınmış bir bitki çeşidi kullanan çiftçilerin, Topluluktaki

herhangi bir bitki çeşidinin hakkını tutan kişiye yapması gereken ödemeye ilgili şartlardan 31 Aralık 2010 tarihine kadar muaf tutulmasına karar verilmiştir. Ancak bu çiftçilerin bu muafiyetten yararlanabilmesi için katılımdan önce söz konusu çeşidi 14(1). Madde ile belirlenmiş amaçlara yönelik olarak kullanmış olması gerektiği belirtilmiştir (Anonymous 1994).

Romanya

Bitki Islah sektörü özelleşmemiştir. Tüm ıslah aktiviteleri ülke içerisinde devlete bağlı 8 enstitü tarafından yürütülmektedir. Ana ürünlerde 40 uzman görevli olarak çalışmaktadır. Bu aktiviteler buğday-çavdar melezi, bezelye ve soya fasulyesi içinde geçerlidir. Çeşit Testi ve Kayıdı için Devlet Enstitüsü çeşidin onayından ve ilgili prosedürlerden sorumludur. Ürünler FYD testinden geçtikten sonra bu enstitünün onayı ile kayıt altına alınarak yeni olarak değerlendirilirler. Daha sonra bu ürünler ulusal listede yayınlanırlar (Anonymous 2008c).

Polonya

Polonya'da 20 adet ıslah enstitüsü ile buralarda çalışan 217 adet bitki ıslah uzmanı bulunmaktadır. Bu enstitülerin bazıları, Polonya Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı iken, diğerleri üniversitelere veya diğer kamu kuruluşlarına bağlı olarak çalışmaktadırlar. Islahçıların yaptığı işler oto-finansman değildir ve halen devlet destekli olarak yapılmaktadır. Polonyalı ıslahçılar temelde hububat, patates, bakliyat, şerbetçiotu, bazı sebzeler ve süs bitkileri konusunda çalışmaktadırlar. Polonya'daki yabancı tohum firmaları özellikle süs bitkileri ve hibrit alanlarında faaliyet göstermektedirler. Yeni çeşitlerin test edilmesi ve kayıt altına alınmasından Çeşit Testi için Araştırma Merkezi (COBORU) sorumludur. Bu merkez FYD Testlerinin yapılmasından ve UPOV test kurallarının uygulanmasından sorumludur (UPOV 2005, Anonymous 2008c).

2100/94/EC sayılı İlgili Tüzüğün 116(2). Maddesi uyarınca, katılımın dört yıl öncesinden sonraki dönemde korumaya alınmış çeşitlerin bitki çeşit haklarından

yararlanabilmesi talep edilmiştir. Ağaç ve üzüm bağları için katılımdan önce 6 yıl korunmuş olmak talep edilmiştir. 24 Kasım 1995 tarihli Tohum Kanunu kapsamında:

- Çeşit değerlendirilmesi ve kayıt
- Çeşide özel bir hak
- Üretim, pazarlama, değerlendirme ve tohum materyalinin kontrolüne ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Tohum Kanunu koşullarının uygulanması hakkındaki Tarım ve Gıda Ekonomisi Tüzüğü'nün çerçevesinde, özel bir hak için uygulamanın yapılması için detaylı ihtiyaçlar ve birtakım hakların verilmesi için resmi testler bulunmaktadır Bu tüzükte:

- Özel hakkın çekilmesi ve verilmesi
- Üretime hak kazanan çeşitlerin kayıtlarının tutulması
- 15 Nisan 1996'daki MAFE Tüzüğü açıklanmıştır.

Tohum sektöründe ödenen ücretler konusu ise aşağıdaki ücret oranlarını içermektedir:

- Kayıt için çeşidin onaylanması ve/veya koruma
- Test için
- Koruma kitabına girmesi için
- Ücretlerin ödenmesi için tarihler

Polonya'nın mevzuatı ile AB Mevzuatı arasındaki farklılıklar

- Topluluk ıslahçı hakları tüm ekilebilir ürünleri içermektedir, bu nedenle daha geniştir.
- Polonya'da Tohum kanunu Bitki Islahçı Hakları ile MAFE'de listelenmiş 302 adet yetiştirilen ürün bulunmaktadır,
- Üye ülkelerde, çiftçiler tarafından tohum materyali olarak hasat edilmiş korunan ürünlerden elde edilen tohumların kullanılması, ıslahçıya herhangi bir telif hakkı ödemedi, sadece küçük çiftçilere ve 20 türe ait ürünlere verilmektedir.

- Polonya’da birtakım haklar özgürdür; geniş alanları kapsar ve tüm bitki türlerini kapsar
- Topluluk Bitki Islahçı Hakkı, hasat edilen materyalden üretilen ürünleri içermektedir. Polonya mevzuatında birtakım koşullar bulunmamaktadır.
- Islahçının çeşit için özel bir hakka ilişkin bilgi, en azından her 2 ayda bir yayınlanmalıdır; oysaki Polonya’da her 4 aylık bir takvimle yayımlanmaktadır.

Çek Cumhuriyeti

1980 yılından sonra, devlet ıslah merkezleri hızla özelleşmiştir. Devlete bağlı ana merkez tarafından bu merkezler denetlenmektedir. Çeşitlerin %80’inden fazlası ulusal çeşitlerdir. Ulusal çeşitlerin fiyatı yabancı çeşitlerden daha ucuzdur. Çek Cumhuriyeti’nin çeşitleri AB listeleri içinde kayıtlıdır ve batılı ülkelerde ticareti yapılmaktadır. Çeşitlerin değerlendirilerek kayıt altına alınma işlemi ise Kontrol ve Test Merkez Enstitüsü ve buraya bağlı kurumlar tarafından yapılmaktadır. Yerli ve yabancı türler 1’den 3 yıla kadar geçen süre için resmi makamlarca test edilmeli ve Tarım Bakanlığı tarafından onay almalıdır (Anonymous 2008c).

Uygulanan Direktifler: 66/401/AET sayılı Yem Tohumlarının Pazarlanmasına İlişkin Direktif (Anonymous 1966a), 66/402/AET (Anonymous 1966) sayılı Hububat Tohumunun Pazarlanmasına İlişkin Direktif, 69/208/AET (Anonymous 1969) Sayılı Yağlı Ve Lifli Bitkilerin Tohumlarının Pazarlanmasında Gerekli Olan Yükümlülüklerin Uygulandığı Direktif, Tohum Türlerinin Sıralandığı Direktif 92/34/AET sayılı (Anonymous 1992) Meyve Gübresi Ve Meyve Üretim Amaçlı Kullanılan Bitkilerin Pazarlanmasına İlişkin Direktif. Çek Cumhuriyeti’nin ülkedeki tarımsal üretim koşullarına uygun olmayan tarla bitkileri, meyve ve sebzeler ilişkin kuralların uygulanmasından muaf tutulması talep edilmiştir.

Estonya

Estonya’da Bitki Çeşit Hakları Kanunu 1998 yılında UPOV Sözleşmesi ile uyumlu olarak çıkarılmıştır. Jogeva Islah Enstitüsü tahıllar, patates, sebzeler, hayvan yemleri konusundaki ıslah çalışmaları konusunda 15 sorumlu uzman ile görev yapmaktadır. Tarım Bakanlığı’na bağlı Bitkisel Üretim Teftiş Kurulu çeşit değerlendirme ve ıslahçıya çeşit hakkının verilmesindeki tüm yasal prosedürden sorumludur. Resmi makamlarca yapılan teknik testler sonucunda 2 ile 4 yıl arasında koruma süresi tanınabilmektedir. Yeni çeşit olarak kayıt altına alınması için ise Çeşit Seçim Komitesi’nin onayı gerekmektedir (Anonymous 2008c).

Bitki sağlığı alanında, sertifika almış tahıl ve ot tohumlarında vahşi yulaf tohumu bulunmamasına ilişkin önlemlerin desteklenmesi talep edilmiştir.

Letonya

Letonya, 1993 yılında çıkardığı Bitki Çeşitlerini Koruma Kanununu UPOV Sözleşmesi kuralları ile uyumlu olarak çıkarılmıştır. Islah aktiviteleri devlete bağlı ıslah merkezlerinde yapılmaktadır.

66/401/AET sayılı Yem Bitkisi Tohumu Türlerinin Pazarlanma Koşullarını Belirleyen Direktif (Anonymous, 1966a), 66/402/AET sayılı Tahıl Tohumlarının Pazarlanmasında Gerekli Olan Yükümlülüklerin Uygulandığı Direktif (Anonymous 1966), Tohum Türlerinin Sıralandığı Direktif 69/208/AET sayılı Yağlı Ve Lifli Bitkilerin Tohumlarının Pazarlanmasında Gerekli Olan Yükümlülüklerin Uygulandığı Tohum Türlerinin Sıralandığı Direktifler (Anonymous 1969) önem arz etmektedir. Sertifika verilmiş tohumların içeriğinde *avena fatua* bulunmaması talep edilmiştir. İlgili tüzüklerin ortaya koyduğu kuralların bazı ürün çeşitlerine uygulanmaması talep edilmiştir. 2002/53/EC sayılı ve 2002/55/EC sayılı direktiflerin (Anonymous 2002, 2002a) Letonya’da uygulanmasının katılım tarihinden itibaren 5 yıl ertelenmesine karar

verilmiştir. Söz konusu tohumların bu dönem içinde diğer AB üyesi ülkelerde pazarlanması yasaklanmıştır (Anonymous 2008c).

Macaristan

İslah faaliyetleri, Tarım Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş özel merkezler ve Macaristan Bilim Akademisi ve Üniversiteler tarafından yürütülmektedir. Bu faaliyetler devlet tarafından ve kamu fonları tarafından sağlanmaktadır. Ulusal Tarımsal Kalite Kontrol Enstitüsü çeşit korumadan ve tescilden sorumludur. İtirazlar doğrudan Tarım Bakanlığı'na yapılmaktadır (Anonymous 2008c).

Malta

2002/53/EC sayılı ve 2002/55/EC sayılı direktiflerin Letonya'da uygulanmasının katılım tarihinden itibaren 5 yıl ertelenmesine karar verilmiştir (Anonymous 2008c).

Slovenya

Bitki çeşit haklarının korunmasına yönelik yeni kanun Slovenya'da 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun UPOV Sözleşmesi ve 2100/94 sayılı Komisyon Tüzüğü ile uyumludur. Tarım Bakanlığı'na bağlı Bitki Çeşitleri Koruma ve Kayıt Ofisi çeşit değerlendirme prosedürü, kayıt altına alma, koruma sağlanması gibi işlemlerden sorumludur. FYD Testleri sonuçları bu ofisteki uzmanlar tarafından değerlendirilmektedir. Ljubljana'daki Tarım Enstitüsü arazi kontrollerini çeşit kalite kontrollerini Uluslararası Test Birliği (ISTA) ile akredite olmuş laboratuvarları ile yapmaktadır (Anonymous 2008c).

66/404/AET Sayılı Tohumluk Orman Ürünlerinin Pazarlanmasına İlişkin Direktif (Anonymous 1966c) ve 71/161/AET Toplulukta Pazarlanan Tohumluk Orman Ürünlerine Dair Dış Kaliteye İlişkin Direktif ile (Anonymous 1971), ormanlık tohumluklarının pazarlanmasına ilişkin standartların yakalanabilmesi için 31 Aralık

2008'e kadar geçiş süresi talep edilmiştir. 2002/53/EC sayılı (Anonymous 2002) ve 2002/55/EC sayılı direktiflerin (Anonymous 2002a) 2009 yılına kadar ertelenmesi talep edilmiştir, katılımdan sonraki 5 yıllık dönemde de Slovenya için de pazarlanabilmesi hedeflenmiştir. 2100/94/EC sayılı Topluluktaki bitki çeşidi haklarına ilişkin Tüzük Bitki yetiştiricilerinin haklarına ilişkin olarak, 31 Aralık 2010 tarihine kadar bütün üreticilere istihkak ödemelerine dair muafiyetlerin devam etmesi için süre tanınması talep edilmiştir. İlgili direktifle küçük üreticilerin hâlihazırda bu alanda korunduğu, geçiş süresi boyunca büyük ölçekli (Anonymous 2002) üreticilerin de bu haktan yararlanması gerektiği belirtilmiştir. Slovenya topraklarının % 70'inin dezavantajlı bölgelerden oluştuğu ve bu alandaki bütün üreticilerin korunmaya ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.

Bulgaristan

Bulgaristan UPOV Sözleşmesine taraf olan ülkelerden birisidir. Yüksek seviyeli ıslah enstitüleri ile yaklaşık 500 farklı çeşit için (tarla bitkileri, sebzeler, meyve ağaçları) ıslah çalışmalarına devam etmektedirler ve yerli türler hala bu ülkede baskın durumdadır. Bu enstitülerde çalışan personel sayısı ile 2000 yılından bu yana ekonomik nedenlerden dolayı yarıya indirilmiştir. Bu enstitüler özelleşmiş durumda değildir fakat finansal kaynak olarak bazen devlet desteğini bazende kendi yaptıkları işlerden kazandıkları paraları kullanırlar. Özellikle tütün, ayçiçeği ve domateste yapmış oldukları ıslah çalışmaları batının dikkatini çekmektedir.

Çeşit testlerinden sorumlu Yetkili Ajans ve Tarla Denetimi ve Tohum Kontrolü Birimi farklı yörelerdeki çeşitlerin değerlendirilmesi ve kayıt altına alınmasından sorumludur. Daha sonra değerlendirme sonuçları Uzman Komisyonu tarafından değerlendirilir ve Tarım Bakanlığı'na öneri olarak gönderirler. Eğer öneri kabul edilirse Tarım Bakanlığı çeşidin kayıt altına alındığını resmi olarak açıklar ve resmi gazetede yayınlar (Anonymous 2008c).

Hırvatistan

Bitki ıslahı Hırvatistan'da sekiz enstitü ve özel girişimciler tarafından toplamda 56 uzman ıslahçı ile yapılmaktadır. Başlıca ıslah edilen çeşitler mısır, soya fasulyesi, ayçiçeği ve tütündür. Ulusal ıslah programı içinde yerel çeşitlerin iyileştirilmesi de yer alır (UPOV 2005). Çeşit değerlendirme tarla ve laboratuvar testleri sonucunda yapılır ve en az üç yıllık bir süre içinde tamamlanır. Çeşidin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Ulusal Ajans tarafından onaylanmasından sonra kayıt altına alınır ve Ulusal Listede yayınlanır (Anonymous 2008c).

Slovakya

Slovakya'da bitki ıslahı yapan farklı pekçok Islah Enstitüsü tarafından yapılmaktadır. Bu ıslah enstitülerinin tümü özelleştirilmiştir. Sadece Piestani şehrindeki Araştırma Enstitüsü devlete bağlı çalışmaktadır. Islahçılar ve tohum üreticilerinin birlikte aktif olarak çalışmalarını sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çeşitlerin kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi Tarım Bakanlığı'na bağlı Merkez Araştırma ve Test Merkezi tarafından yapılmaktadır. Yerli ve yabancı türler için test ve değerlendirme süresi iki ile üç yıl arasında yapılmaktadır. Bakanlık tarafından onay alan çeşitler ise resmi katalogta yayınlanır. Ekonomik açıdan çok önemli ve özel olan türler için ise özel bir Liste bulunmaktadır (Anonymous 2008c).

5. ÜLKEMİZDE BİTKİ ÇEŞİT HAKLARI VE UYGULAMALAR

5.1 Tarihsel Gelişim ve İlgili Mevzuat

Ülkemizde ıslahçı hakkının tanınmasını sağlayan ilk yönetmelik 1994 yılında çıkarılmıştır, bu düzenlemeyi 1997 yılında çıkarılan bir yönetmelik takip etmiştir. UPOV' un 1991 yılı sözleşme metni, Avrupa Birliğinin Bitki çeşit Hakları ile ilgili 2100/94 (Anonymous 1994) ve 1768/95 sayılı direktifleri (Anonymous 1995) esas alınarak hazırlanan, 5042 Sayılı “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun (BÇK)” 08.01.2004 tarihinde TBMM’nde kabul edilmiş ve 15.01.2004 tarih ve 25347 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Anonim 2004). BÇK çıkarılana kadar bir fikri mülkiyet hakkı olarak ıslahçının tanınması mümkün olmamıştır. 1994 yılında ***Tescilli Çeşitlere Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Yönetmelik (TBÇK)***, şu anda yürürlükte olmayan 308 sayılı *Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkındaki Kanun*’a dayandırılarak çıkarılmıştır ve BÇK’da öngörülen ıslahçı hakkına paralel nitelikte bir “*çeşit koruma hakkı*” öngörmektedir. Bu yönetmelik ile ilk defa “*bitki çeşidi*” kavramı hukukumuzda girmiştir. Bu yönetmelikle yapılan “çeşit” tanımı BÇK’da öngörülen çeşit tanımı ile ana hatlarıyla örtüşmektedir. 5042 sayılı Kanun’un uygulanmasıyla ilgili olarak hazırlanan “***Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik (BÇKY)***”(Anonim 2004a) ile “***Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği (ÇİY)***” (Anonim 2004b), 12 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. BÇKY, çeşidi esas alarak ıslahçı hakkı ile ilgili düzenlemelere benzer bir yapı öngörmekte, ancak diğer yandan çeşidin materyalinin Türkiye’de üretilmesine ve pazarlanmasına ilişkin hükümler içermektedir. BÇKY ile bitki çoğaltım materyalinin kontrol ve sertifikasyon işlemlerine tabi tutulabilmesi için bitki çeşitlerinin tescil edilmesi ve üretim izni verilmesi ile ilgili esaslar, özel sektör ıslah kuruluşlarının özel sektör tarımsal araştırma kuruluşu olarak tesciline ilişkin hususlar ve ıslah ettiği çeşidin tescilini isteyen gerçek kişilerde aranan şartlar belirlenmiştir. “***Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik (KÇY)***”(Anonim 2005) ise 30.04.2005 tarih 25801 sayılı Resmi Gazetede

yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 17 Mart 2007 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 5601 sayılı kanunla UPOV sözleşmesi TBMM tarafından kabul edilmiştir. 8 Temmuz 2007 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye’nin UPOV sözleşmesine katılması kararı kabul edildi. Türkiye 18 Kasım 2007 itibariyle 65. üye olarak UPOV’a dâhil olmuştur (Anonim 2007).

5.2 BÇKY Kapsamında Çeşit Tescili

Çeşit tescilinin amacı; genetik farklılıkların ve gelişmelerin kayıt altına alınması, ülkemizde ve dünyada yayılmasını ve çiftçinin kullanmasını sağlamaktır. Ayrıca, bitkilerin çoğaltılmasında kullanılan yumru, kök, soğan, fide, fidan ve fidan üretim materyalleri gibi vegetatif aksam ile tohum çöğürü gibi generatif aksamın, yetiştirilip kontrol ve sertifikasyon işlemlerine tabi tutulabilmesi için, bitki çeşitlerinin tescil edilmesi veya üretim izni verilmesi esastır.

BÇKY uyarınca m. 43 ile öngörülen “*çeşit tescili*”, tescil edilen çeşit üzerinde bir fikri mülkiyet hakkı doğurmaz. Yalnızca çeşit ile çeşidi geliştiren kişinin ilişkilendirilmesini, çeşidin özelliklerinin resmi şekilde teyit edilmesini ve çeşidin Bakanlık tarafından yapılan tavsiye listesi denemelerine alınabilmesini sağlar. BÇKY uyarınca çeşit tescili için, Bakanlığa BÇKY m. 8’de sayılan belgelerle birlikte başvurulması gerekir. Başvuru, Bakanlık Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından incelenir ve çeşidin tescil denemelerine alınıp alınmayacağı başvuru sahibine bildirilir. Bu denemeler, Bakanlık Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü (TTSM) tarafından yapılır veya yaptırılır. Denemeler sonucunda hazırlanan rapor, BÇKY m. 15 uyarınca oluşturulan Tescil Komitesine sunulur ve tescil kararını bu komite verir. Tescil başvurusu reddedilen bir çeşidin sahibi, red kararının verildiği oturumda karara itiraz edebilir. Yeniden yapılan inceleme sonucu verilen karar m. 45 uyarınca kesinlik kazanır (Anonim 2004a).

5.3 BÇKY Kapsamında Çeşide Üretim İzni Verilmesi

Üretim izni; BÇKY m. 46 ile “uluslararası tohumluk ticaretinin kontrol ve sertifikasyon yönünden kurallarını düzenleyen ve buna ilişkin standartları veya bitki çeşitlerinin tesciline, çeşitlerin ve ıslahçı haklarının korunmasına ilişkin kuralları belirleyip yayımlayan, ülkemizin de üye veya taraf olduğu ve Bakanlığın uygun gördüğü uluslararası organizasyonlara üye ülkelerden birisinde, bu organizasyonların yetki verdiği bir kuruluş tarafından, organizasyonun kurallarına göre tescil edilmiş bir çeşide; ülkemizde yapılan deneme sonuçları değerlendirilerek, çeşidin ivedilikle üretime intikalini sağlamak üzere Tescil Komitesi tarafından sınırlı süreyle verilen izin” şeklinde tanımlanmıştır. Sadece BÇKY’de öngörülen yetkili kurumlar üretim izni talebiyle Bakanlığa başvurabilir; BÇKY m. 7(b)’de tanımlanan çeşitler için öngörülen deneme ve gözlemlerinin tamamlanmış olması gerekir. BÇKY m. 7(a) kapsamındaki çeşitler için bu denemeler tamamlanmamış dahi olsa bir defaya mahsus üretim izni verilir; yalnız bu çeşitlerin tescil deneme sonuçları olumsuz çıkarsa üretim izni m. 48 uyarınca iptal edilir. Üretim izni kararını da BÇKY m. 15 uyarınca oluşturulan Tescil Komitesi verir (Anonim 2004a).

Bakanlık tarafından çıkarılan Tohumluk İthalat Uygulama genelgesi, son kullanıcıya doğrudan satış amacıyla yurt dışından getirilecek her türlü sertifikalı tohumluğun kademeli tohumluk üretiminde kullanılacak en az anaç kademedeki tohumluğun ve çoğaltım materyalinin ülkemizde tescil edilmiş, üretim izni almış veya ticari sebze tohumluğu olarak kayıt altına alınmış bulunan bitki çeşitlerine ait olmasını şart kılmıştır. Diğer yandan BÇYK m. 28 uyarınca, yurt içinde üretilip tamamı ihraç edilmek üzere tohumluğu ithal edilecek çeşitlerin tescil edilemsine veya üretim izni verilmesine gerek bulunmamaktadır (Anonim 2004a).

5.4 5042 Sayılı Kanun

2004 yılında *5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun’un* (BÇK) yürürlüğe girmesi ile birlikte, ülkemizde de yeni bitki çeşitleri

üzerinde tescile bağı bir fikri mülkiyet hakkı edinme olanağı doğmuştur. Söz konusu hak, sahibine veya sahibinin yetkili kıldığı kişilere, hak konusu bitki çeşidinin üzerinde somutlaştırdığı tohumlukları Türkiye’de üretme ve pazarlama hakkını vermez. Söz konusu tohumlukları Türkiye’de üretebilmek ve pazarlayabilmek için, ilgili mevzuatta öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi, gerekli izinlerin alınması ve sürelerle uyulması gerekir (madde 54). BÇK sadece öngörülen koşulları sağlayan bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı hakkı tanınmasına ilişkin bir düzenlemedir (Anonim 2004).

BÇK sekiz kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kanunun amacını, kapsamını, koruma şartlarını, korumadan yararlanacak kişileri ve koruma süresini içeren genel hükümler yer almaktadır. İkinci kısımda hak sahipliği, hakkın kapsamı ve hakkın sınırlandırıldığı haller düzenlenmektedir. Başvuru, tescil, ilan ve itirazların nasıl yapılacağı, rüçhan hakkından yararlanma ve ödenmesi gereken ücretler üçüncü kısımda yer almaktadır. Dördüncü kısım, tescil sonrası hak sahibinin yükümlülüğü, bakanlıkça yapılan denetim ve ıslahçı hakkının re’sen iptali konularını içermektedir. Beşinci kısımda başvuru ve tescilden doğan hakkın devri, intikali, rehin hakkı tesisi, haczi ve lisans sözleşmesine ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Hükümsüzlük halleri ve hakkın sona ermesi altıncı kısımda, hakka tecavüz halleri, davalar ve görevli mahkeme yedinci kısımda düzenlenmektedir. Sekizinci kısımda ise Islahçı Hakkı Kütüğü’ne Bitki Çeşitleri Bülteni’ne, ilgili yönetmeliklerin çıkarılmasına ilişkin genel düzenlemelere yer verilmekte, ayrıca değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan mevzuat, kanunun uygulama kapsamına ilişkin geçici maddeler, yürürlük ve yürütmeye ilişkin hükümler yer almaktadır (Anonim 2004).

5042 sayılı Kanuna dayanılarak üç yönetmelik çıkarılmıştır: (i) ***Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik (BÇKY)***; bu yönetmeliğin amacı yeni bitki çeşitlerine ait ıslahçı haklarının korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir ve esas itibarıyla BÇK’nın ilgili hükümlerinin tekrarından ibarettir; ancak özellikle tescil süreci ile ilgili bir takım ayrıntılı hükümler öngörülmüştür. BÇKY’nın hükümlerine dair değerlendirmelere tez içerisinde ilgili konular açıklanırken verilmiştir. (ii) ***Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği (ÇİY)***; BÇK m. 17(4)’e dayandırılarak çıkarılmıştır ve çiftçi istisnası ile uygulamaların usul ve esaslarını

saptamaktadır. Çiftçi istisnası çeşit hakkına özgü bir hakkın sınırlandırılması halidir. Hak sahibi ile çiftçiler arasında menfaat dengesinin gözetilmesinde kullanılan önemli bir araçtır (Anonim 2004b). ***Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin İslahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik (KÇY)***; son olarak çıkarılan bu yönetmelikle Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan ve çeşidin ıslah faaliyetine katılan görevlilerden hangilerinin ıslahçı hakkı gelirlerinden ne ölçüde ve nasıl yararlanacağı konuları düzenlenmektedir (Anonim 2005).

5.5 Çeşit Hakkının Korunması

Yeni bitki çeşitleri için sağlanan korumadan Türkiye Cumhuriyeti (T.C) vatandaşları veya T.C sınırları içinde ikametgahı olan veya iş merkezi bulunan gerçek veya tüzel kişiler veya UPOV Sözleşmesi hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip kişiler yararlanır. Ayrıca karşılıklılık işkesi uyarınca, söz edilen şartları taşımamasına rağmen T.C uyruğundaki kişilere kanunen veya fiilen koruma tanıyan devletlerin uyruğundaki gerçek veya tüzel kişilerde Türkiye’de bitki korumasından yararlanabilir (Anonim 2004).

UPOV sözleşmesinin (Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Uluslararası Birliği) 1991 kararının ilkelerine dayanan yeni bitki çeşitlerinin korunması sisteminin uygulamaları tarımın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu uygulamalar sayesinde ıslahçılar geliştirdikleri çeşitlerin gelirleri ile yeni çeşitlerin ıslahı için kaynak elde etmekte, yetiştiriciler ise yeni geliştirilen çeşitlerde hastalıklara daha dayanıklı, daha kaliteli daha güvenli ve daha verimli olma özelliklerini aramaktadır. Bitki çeşitlerinin korunması sistemiyle bu özelliklerin geliştirilmesi teşvik edilmekte ve çeşitleri geliştiren ıslahçıların hakları bu sistemle korunmaktadır (UPOV 1991).

AB’de olduğu gibi çeşit hakkının tanınması, öncelikle dört genel koşulun gerçekleşmesine bağlıdır. Bunlar sırasıyla ***yenilik, farklılık, yeknesaklık ve durulmuşluktur***. Bu şartlar sağlansa dahi, hakkın tanınabilmesi için başvurunun yetkili kişi tarafından yapılması, uygun bir çeşit isminin belirlenmesi ve Kanunda öngörülen

başvuru usûlüne uyulması gerekir. Çeşit hakkında **yenilik koşulu**, başvuru hakkı sahibine başvuruya konu çeşidi, başvurudan belirli bir süre öncesine kadar pazarlama olanağı tanıyarak bu sürenin geçirilmesi halinde yeniliğin ortadan kalkacağını hükme bağlamaktadır. Çeşit hakkında hak konusunun, başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış olması aranmaz. Yenilik süresinin işlemeye başlaması çeşidin kullanım amacıyla ıslahçı hakkı için başvurma hakkına sahip olan kişi tarafından veya onun rızasıyla satılmasına veya umuma sunulmasına bağlıdır. Yenilik şartının sağlanması, çeşidin yurt içinde ve yurt dışında satılmasına veya diğer şekillerde umuma sunulmasına göre, iki farklı süreye bağlanarak saptanmıştır. Bu süreler, çeşit hakkı başvurusunun yapıldığı tarihten itibaren hesaplanır. Yurt içindeki umuma sunumlarda bir yıllık, yurt dışındaki umuma sunumlar için dört yıllık süre öngörülmüştür (umuma sunma: üçüncü kişilere tevdi). Yeniliği etkilemeyen faaliyetler ise kanunda ve ilgili tüzükte düzenlenmiştir (Anonim 2004a). Yenilik süresi olarak bakıldığında, AB’de uygulanan yasalara göre AB içerisinde 1 yıl, AB sınırları dışarısında ise 4-6 yıl arasında değişirken, Türkiye’de yasalar, Türkiye’deki başvuru tarihinden itibaren geriye doğru yurt içinde 1 yıl, yurt dışında dört yıl, ağaç ve asmalar için ise 6 yıl öncesine kadar kullanım amacıyla hak sahibi tarafından veya onun rızası ile satılmamış veya umuma açılmamış olacak şekilde düzenlenmiştir (Anonim 2004). Kanunda ve tüzükte sonradan yapılan değişiklikler yeniliği etkilemez.

Farklılık koşulu, BÇK m. 6’da açıklanmıştır. Bu hüküm uyarınca: “*başvuru veya rüçhan hakkı tarihinde, herkesçe bilinen çeşitlerden açıkça ayırt edilebilen çeşit farklı sayılır*” Kanundaki düzenlenmiş şekli, hem UPOV Sözleşmesinden, hemde tüzükten ayrılmaktadır. Bu sebepten ilgili hükümlerin karşılaştırılarak incelenmesi gerekmektedir. Başvuru sahibi, UPOV Sözleşmesine taraf bir ülkede çeşidin korunması için daha önceden yapmış olduğu ilk başvurunun öncelik (rüçhan) haklarını talep ederek söz konusu ilk başvuru tarihinden itibaren 12 ay içerisinde Türkiye’de başvuru yapabilir. Rüçhan hakkı kullanıldığı durumlarda UPOV Sözleşmesine taraf ülkedeki ilk başvurunun tarihi Türkiye’de yapılan başvuru tarihi olarak kabul edilir. Rüçhan belgesi, yani ilk başvurunun yapıldığı ülke, kuruluş, başvuru tarihi ve numarası ve çeşidin ilk başvurudaki adının yer aldığı onaylı belge, başvuru esnasında sunulmalıdır.

Islahçı hakkı başvurusunda bulunulan çeşidin farklılık açısından karşılaştırılacağı çeşitler, bu çeşidin ıslahçı hakkı başvurusu yapıldığı tarihte herkesçe bilinen çeşitlerdir (BÇK m. 14). Eğer BÇK m. 34 uyarınca rüçhan hakkına dayanılarak, Türkiye’de ıslahçı hakkı başvurusunda bulunulmuş ise “*rüçhan hakkı tarihi*” yani diğer ülkedeki ilk başvuru tarihi itibarıyla farklılık koşulunun mevcut olup olmadığı değerlendirilir.

Herkesçe bilinme, çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. BÇK m. 6(2)’de, çeşidin herkesçe bilindiğinin varsayılacağı iki hal öngörülmüştür. Bunlar bir çeşide herhangi bir ülkede başvuru sonucunda ıslahçı hakkı verilmesi veya çeşidin katalogda yer almasıdır (Anonim 2004).

Çeşitler, her bir özellik sınıfı içerisinde, morfolojik ve fizyolojik açıdan karşılaştırılırlar. Morfolojik farklılıklar çeşidin dış görünüşüne ilişkindir (sapın uzunluğu,yaprığın rengi, meyvenin şekli gibi). Fizyolojik farklılıklar ise çeşidin yapısıyla ilgilidir (zararlılara karşı direnç, besin değeri gibi). Genel olarak başvuruda bulunulan çeşidin, en az bir özellik sınıfında herkesçe bilinen çeşitlerden farklılık göstermesi, farklılık koşulunun sağlandığının kabulü için yeterlidir (Anonim 2004).

Yeknesaklık koşulunun sağlanması, BÇK m.7’de “*kullanılan çoğaltım metoduna bağlı olan muhtemel değişiklikler dışında, ilgili özellikler bakımından bir örneklik gösterme*” şeklinde tanımlanmıştır. Başvuru konusu çeşidin, farklılık incelenmesinde değerlendirmeye alınan özellikleri ile çeşidin teknik tanımında (çeşit özellik belgesinde) belirtilen diğer özelliklerinin ortaya çıkışı açısından yeknesaklık arz etmesi yeterlidir. Yeknesaklık değerlendirilirken mutlak bir örnekliğin aranmadığının vurgulanması önemlidir. Çoğaltım şeklinin kendine özgü yönleri dolayısıyla çeşitten beklenebilecek farklılıklar ise yeknesaklık koşulunu ortadan kaldırmaz (Anonim 2004).

Islahçı hakkının konusunu teşkil eden bitki çeşitlerinin biyolojik niteliğinin aranmasını zorun kıldığı diğer bir koşul ise ***durulmuşluktur***. Bu koşulda çeşidin kimliğinin koruma süresi boyunca muhafaza edilmesini temin etmek için getirilmiştir. BÇK m. 8 uyarınca, durulmuşluğun sağlanabilmesi için, çeşidin ilgili özelliklerinin, birbirini

izleyen çoğaltımlar sırasında veya belirli çoğaltım dönemleri sonunda, değişmeksizin aynı kalması gerekir. Bu koşulun varlığının saptanabilmesi, teknik inceleme sırasında, çeşidin çoğaltımının belirli bir süre boyunca gözlenmesini zorunlu kılar (Anonim 2004).

Korunan bir çeşidin ismi onun umumî ismi haline gelir. Korunan bir çeşidin çoğaltım materyalini satan veya başka şekilde pazarlayan herkes çeşidin bu ismini kullanmak zorundadır. Çeşidin ismi çeşidin açıkça tanımlanmasına olanak vermeli ve aynı botanik türün veya akraba bir türün mevcut bir çeşidini tanımlayan bir isimlendirmeden farklı olmalıdır. UPOV Sözleşmesine taraf bir ülkede tescil edilmiş çeşit için bir isim kullanılmakta ise ıslahçı hakkı başvuruları bu isimle yapılır ve çeşit bu isimle tescil edilir. Genel Müdürlük esastan inceleme sırasında çeşit için önerilen ismin kanunun 9 ve 42/a maddelerine uygun olup olmadığını da inceler. Tescilin ilanında çeşidin ismiyle ilan edilir. Çeşit ismini seçen başvuru sahibi bu isim için ayrıca marka olarak hak elde edemez. Başvuru dilekçesinde başvuru sahibinin çeşit için geçici bir isim bildirmesi durumunda ise, tescil aşamasından hemen önce bakanlık başvuru sahibinden 30 gün içerisinde isimlendirme ve isim kullanımı için belirlenen hükümlere uygun kesin bir isim bildirmesini ister (Anonim 2004). Çeşit isminin bültende yayınlanmasından itibaren 3 ay içinde önerilen isme, isimlendirme ve kullanım hükümleri uyarınca itirazda bulunulabilir.

5.5.1 Farklılık-Yeknesaklık-Durulmuşluk (FYD) Testleri

Bu testin amacı:

- a) çeşidin belirtilen botanik sınıfa ait olduğunun teyit edilmesi,
- b) Çeşidin farklı, yeknesak ve durulmuş olduğunun tespit edilmesi,
- c) Çeşidin (a) ve (b) bentlerindeki şartlara uyması halinde, çeşit özellik belgesinin hazırlanmasıdır.

Farklılık-Yeknesaklık-Durulmuşluk (FYD) koşulları genellikle bir arada “teknik ölçütler” şeklinde anılırlar. Çeşidin teknik incelenmesi, bu koşulların incelenmesini kapsar. İnceleme sırasında, bu koşulların varlığının araştırılması için, başvuru konusu

çeşit bir takım testlere tabi tutulur. Bu testlere “FYD testleri” adı verilir. Testler her ülkede, ıslahçı hakkını tanımaya yetkili kurum tarafından veya bu kurum tarafından yetkilendirilen diğer kuruluşlarca veya diğer bazı hallerde ıslahçının kendisi tarafından yapılır. Tüm testlerin yapılarak çeşidin teknik incelemesinin tamamlanması ile birlikte, çeşidin ilgili özellikleri dikkate alınarak tarifi yapılabilir ve bu şekilde tarif edilen çeşit, hakkına konu olabilir (Anonim 2008b).

Çeşitlerin teknik incelemesini yürütecek kuruluşun FYD testlerini nasıl yapacağı BÇKY m. 17(3)’de öngörülmüştür. Bu hüküm uyarınca “*FYD testlerinin yapılmasında o bitki türü için UPOV ve CPVO teknik prensipleri esas alınarak hesaplanan Bitki Özellik Belgelerinde belirtilen esaslar ve test kriterleri uygulanır. Başvuru yapılan bitki türünde UPOV ve CPVO belirlenmiş kriter yada özellik belgesi yoksa, kuruluş inceleme kriterlerini kendisi belirler*” (Anonim 2004a).

UPOV (UPOV 1991), üyelerinin çeşitlerin teknik incelemelerini uyumlaştırmaları amacıyla çeşitli belgeler yayınlamıştır. Bu belgeler, iki gruba ayrılmaktadır: (i) *tüm çeşitlerin test kılavuzlarının hazırlanmasında ve teknik incelemesinde dikkate alınacak belgeler*,(ii) her bir bitki türüne özel olarak hazırlanan test kılavuzları yer almaktadır. Bu belgeler üyeler açısından bağlayıcı değildir; ancak UPOV sisteminin sağlıklı işleyişi, bu belgelerde öngörülen ilke ve uygulamaların üye devletler tarafından benimsenmesine bağlıdır.

Tüzükte, CPVO tarafından yürütülecek veya sonuçlarının CPVO tarafından kullanılmasını öngören teknik incelemelerin İdari Konsey tarafından kabul edilen test kılavuzlarına uygun şekilde yapılacağı hükme bağlanmıştır (Anonim 2004a). Tüzükte ayrıca ilgili belgeler “test kılavuzları” olarak adlandırılmakta, ancak ilgili çeşitler için test kılavuzlarını içeren belgelere “*teknik protokol*” adı verilmektedir. CPVO teknik protokolleri, UPOV kılavuzlarına karşılık gelen nitelikte belgelerdir.

5.6 eşit Hakkı Konusunda Yetkili Kurum ve Yetkileri

eşit hakkı dışındaki diğer tım tescilli fikri mülkiyet haklarının tescili ile ilgili işlemler Türk Patent Enstitüsü tarafından yürütülür. eşit hakkı ile ilgili tescile yetkili merci ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığıdır (Anonim 2008).

İslahçı hakkının tesciline ve hak konusunun genetik yapısının devam edip etmediğinin denetlenmesine ilişkin işlemler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yürütölmektedir (Anonim 2008a).

İslahçı hakkı başvurusu Genel Müdürlüğe yapılır (İslahçı hakkı başvuru formu EK 2'verilmektedir). Başvuru Genel Müdürlük, başvuru konusu çeşidin ait olduğu bitki türünü göz önünde bulundurarak, başvurusunun şeklen ve esastan incelenmesi için bir Komisyon oluşturur (BKYY, m. 65). Başvurunun şeklen incelenmesinde, başvuru dosyasında olması gereken belgelerin varlığı ve yeterliliğine bakılır. Esastan incelemede ise, başvurunun yeni olup olmadığı, başvuru sahibinin başvuruya yetkili olup olmadığı, çeşit için önerilen ismin kanun ve yönetmelikte belirtilen isimlendirme kurallarına uygun olup olmadığı incelenir. şeklen ve esastan incelenen başvuru yine Genel Müdürlük tarafından Başvuru Siciline kaydedilir ve ilan edilir. Başvuruya yönelik itirazlarda Genel Müdürlük nezdinde yapılabilir. İtiraz Komisyon tarafından incelenir; Genel Müdürlük Bakanlık adına itirazın kabulüne veya reddine hükmeder. Başvurunun şeklen ve esastan incelemesini takiben, bunun eksiksiz ve doğru yapıldığı kabul edildiğinde, bültende yayınlar ve ardından çeşidin teknik inceleme aşaması başlar. Başvuru konusu çeşidin teknik incelemesi ise kural olarak "kuruluş" tarafından gerçekleştirilir. BKY m. 4(t) uyarınca "kuruluş", "yeni bitki çeşitlerine ait ıslahçı haklarının korunması görevi ile ilgili uygulamayı Genel Müdürlük adına yürüten kuruluş" ifade eder. Çeşidin teknik incelemesinin kuruluş tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu değildir. Teknik inceleme için gerekli olan FYD testleri ve diğer testler UPOV Sözleşmesine taraf ölkelerden birisinde o ölkenin yetkili kuruluşu tarafından yapılmış ise test sonuçlarının Bakanlığa verilmesi kaydı ile teknik inceleme bu testlerin sonuçlarına dayandırılabilir. Hatta Genel Müdürlük, teknik incelemeyi başvuru sahibine

de yaptırabilir. Teknik incelemeyi Genel Müdürlük adına yapan kuruluş, çeşidin teknik incelemesini tamamladığında, hazırladığı çeşit özellik belgesini Genel Müdürlüğe gönderir. Teknik incelemesi yapılan çeşidin tescilinin uygun olup olmadığına Genel Müdürlük tarafından oluşturulan Çeşit Hakkı Tescil Komitesi karar verir; söz konusu çeşit üzerinde çeşit hakkını Bakanlık adına Genel Müdürlük tescil ve ilan eder. Tescile itiraz Genel Müdürlük nezdinde yapılır; Çeşit Hakkı Tescil Komitesi tarafından incelenir. Genel Müdürlük, Çeşit Hakkı Komitesi'nin hazırladığı rapor doğrultusunda itirazı kabul veya reddeder. Hak sahibinin çeşit hakkının tescil edildiği tarihten sonraki adres ve unvan değişikliklerini Genel Müdürlüğe bildirmesi gerekir. Teknik inceleme raporu olumlu sonuçlandığı takdirde, ıslahçı hakkı kütüğe kaydedilerek hak sahibine Islahçı Hakkı Belgesi gönderir. Bir çeşit üzerinde ıslahçı hakkına sahip kişi veya kişilerin hak sahipliğinden doğan yetkileri bulunmaktadır. Bunlar; çeşidi üretmek veya çoğaltmak, çoğaltım amacıyla hazırlamak, satışa arz etmek, satmak veya diğer şekillerde piyasaya sürmek, ihraç veya ithal etmek ve depolamak. Hak sahibinin yetkisi dışındaki durumlar ise; şahsi amaçlar ile sınırlı kalan ve ticari amaç taşımayan faaliyetler, deneme amacıyla yapılan faaliyetlerdir.

Koruma süresince çeşidin genetik yapısının korunup korunmadığı Genel Müdürlük tarafından denetlenir. Ayrıca, haktan vazgeçilmesi durumunda, yıllık ücretin ödenmemesi durumunda hakkın sona ermesi halinde hakkın yeniden tesisi için talepte bulunulması durumunda başvuru merci Genel Müdürlüktür. Koruma süresi AB ve Türkiye'de aynı şekilde, asma ağaç ve patatesten 30 yıl, diğer çeşitler için ise 25 yıl olarak belirlenmiştir. Koruma kapsamında, AB'de yalnızca çeşit ögeleri ve hasat edilmiş materyal ele alınırken, Türkiye'de üretim materyali, hasat edilmiş materyal ve direk olarak hasat edilen materyalden elde edilen ürünler ele alınmaktadır (Anonim 2008a).

Ülkemizde uygulanan bu sisteme bugüne kadar 41 bitki türünde, 238 bitki çeşidi için başvuru yapılmıştır. Bunlardan 18 türde, 48 çeşit koruma altına alınmıştır. Bu başvurulardan 73 tanesi Türk ıslahçılar tarafından geliştirilen çeşitlerden oluşmaktadır. Başvuru yapılan türlerde en yüksek oran endüstri bitkileri grubunda olup, 35 adet pamuk çeşidi için koruma başvurusu yapılmıştır. Koruma altına alınan türlerde ise en yüksek

oran serin iklim tahılları grubunda olup, 15 adet buğday çeşidi koruma altına alınmıştır. Tarımsal üretimi yapılan tüm bitkiler koruma kapsamındadır. Bu gün için Türkiye’de 61 bitki türünün çeşit koruma sistemi dâhilinde başvurusu kabul edilmektedir (Anonim 2008a). Çizelge 5.1’de bahsi geçen 61 bitki türü verilmektedir.

Çizelge 5.1 Koruma altına alınan bitki türleri

SN	Tür	İngilice ismi	Latince ismi
1	Ekmeklik buğday	Bread wheat	<i>Triticum aestivum</i> L.
2	Makarnalık buğday	Durum wheat	<i>Triticum durum</i> Desf.
3	Arpa	Barley	<i>Hordeum vulgare</i> L.
4	Tritikale	Triticale	<i>Triticosecale</i>
5	Yulaf	Oat	<i>Avena sativa</i> L.
6	Mısır	Maize	<i>Zea mays</i> L.
7	Çeltik	Rice	<i>Oryza sativa</i> L.
8	Ayçiçeği	Sunflower	<i>Helianthus annuus</i> L.
9	Soya	Soya bean	<i>Glycine max.</i> (L) Merr.
10	Pamuk	Cotton	<i>Gossypium spp.</i>
11	Patates	Potato	<i>Solanum tuberosum</i> L.
12	Şeker pancarı	Sugar beet	<i>Beta vulgaris var.altissima</i> Döll.
13	Haşhaş	Opium/seed poppy	<i>Papaver somniferum</i> L.
14	Yonca	Alfaalfa/Lucerne	<i>Medicago sativa</i> L.
15	Fiğ	Common vetch	<i>Vicia sativa</i> L.
16	Nohut	Chick pea	<i>Cicer arietinum</i> L.
17	Mercimek	Lentil	<i>Lens culinaris</i> Medik.
18	Fasulye	French bean	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.
19	Bezelye	Pea	<i>Pisum sativum</i> L.
20	Enginar	Globe artichoke	<i>Cynara scolymus</i>
21	Soğan	Onion	<i>Allium cepa</i> L.
22	Patlıcan	Eggplant	<i>Solanum melongona</i> L.
23	Domates	Tomato	<i>Lycopersicon lycopersicum</i> L.
24	Hıyar	Cucumber	<i>Cucumis sativus</i> L.
25	Biber	Pepper	<i>Capsicum annuum</i> L.
26	Marul	Lettuce	<i>Lactuca sativa</i> L.
27	Kereviz	Celery	<i>Apium graveolens</i> L.
28	Gül	Rose	<i>Rosa</i> L
29	Karanfil	Carnation	<i>Dianthus</i> L.
30	Gerbera	Gerbera	<i>Gerbera</i> Cass.
31	Alstromerya	Alstromeria	<i>Alstromeria</i> L.
32	Elma	Apple	<i>Malus</i> Mill.
33	Kayısı	Apricot	<i>Prunus armeniaca</i> L.
34	Kiraz – Vişne	Cherry – Sour cherry	<i>Prunus avium-cerasus</i> L.
35	Şeftali - Nektarin	Peach - Nectarine	<i>Prunus persica</i> L. – P.persica

			var.nucipersica
36	Zeytin	Olive	<i>Olea europaea</i> L.
37	Antep fıstığı	Pistachio	<i>Pistacia vera</i> L.
38	Fındık	Hazelnut	<i>Corylus avellana</i> L.- <i>Corylus maxima</i> Mill.
39	Limon	Lemon	<i>Citrus limon</i> (L.) Burm.
40	Portakal	Orange	<i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck
41	Çilek	Strawberry	<i>Fragaria vesca</i> L.
42	İncir	Fig	<i>Ficus carica</i> L.
43	Avakado	Avocado	<i>Persea americana</i> Mili
44	Asma	Grapevine	<i>Vitis</i> L.
45	Aspir	Safflower	<i>Carthamus tinctorius</i>
46	Yerfıstığı	Groundnut	<i>Arachis hypogea</i> L.
47	Susam ****	Sesame	<i>Sesamum indicum</i> L.
48	Şakayık	Paeony	<i>Paeonia</i> L.
49	Cipso	Gypsophila	<i>Gypsophila</i> L.
50	Flamingo çiçeği	Anthurium	<i>Anthurium Schott</i>
51	Kasımpatı	Chrysantheme	<i>Chrysantheme</i> L.
52	Süsen	Iris	<i>Iris</i> L.
53	Armut	Pear	<i>Pyrus communis</i> L.
54	Ayva	Quince	<i>Cydonia</i> Mill.
55	Badem	Almond	<i>Prunus amygdalus</i> Batsch
56	Ceviz	Walnut	<i>Juglans regia</i> L.
57	Erik	Plum	<i>Prunus domestica</i> L.
58	Kestane	Chestnut	<i>Castanea sativa</i> Mill.
59	Nar****	Pomegranate	<i>Punica granatum</i> L.
60	Trabzon hurması	Persimmon	<i>Diospyros kaki</i> L.
61	Sarımsak	Garlic	<i>Allium sativum</i> L

Kaynak: (Anonim 2008b)

Diğer yandan Genel Müdürlük, başvuru sicili ve çeşit hakkı sicilini içeren çeşit hakkı kütüğünü tutar ve düzenli aralıklarla Bitki Çeşitleri Bülteni'ni yayınlar.

Çiftçi istisnası ile ilgili hükümlerin uygulanması konusunda da Genel Müdürlük görevlendirilmiştir. Çiftçi istisnası, ıslahçı hakkına özgü bir hakkın sınırlandırılması halindedir. Hak sahibi ile çiftçiler arasındaki menfaat dengesinin gözetilmesinde kullanılan önemli bir araçtır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde küçük çiftçilerin hak sahibi çok uluslu şirketlere karşı çıkarlarının korunmasında rol oynayabilir. Çiftçi istisnasından yararlanabilmek için; Kanunda sayılan türleri üretmek, hibrit ve sentetik çeşitler dışındaki çeşitleri üretmek, çiftçi olmak, çiftçi sorumluluklarını yerine getirmek, koşullarının sağlanması gerekir (Anonim 2004b).

Son olarak, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan ve bitki ıslah çalışmalarına katılan görevlilerin ıslahçı hakkından yararlanmalarının sağlanmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasını da Genel Müdürlük *Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik (KÇY)* hükümleri ile yürütür (Anonim 2005). KÇY'nin kamu kurum ve kuruluşlarını, Bakanlıkların araştırma yetkisi verilmiş birimlerini, bağlı ve ilgili kuruluşlarını ve üniversiteleri kapsadığı öngörülmüştür. Bu kurum ve kuruluşlarda çalışan ve ıslahçı hakkı ile korunan çeşidin geliştirilmesi çalışmalarında fiilen yer alan kişiler ise, o çeşit üzerindeki ıslahçı hakkından elde edilen gelirlerden yararlanır. Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan kişilerin söz konusu gelirlerden yararlanmaları, memur veya sözleşmeli personel olmalarına bağlı değildir. Islahçı hakkından elde edilen gelirler, döner sermayesi bulunan kurum ve kuruluşlarda döner sermayeye, döner sermayesi olmayanlarda ise kurum bütçesine kaydedilir. Bu gelirlerin %50'si araştırma çalışmalarında kullanılırken, geri kalan %50'si ise KÇY'de öngörülen hükümler çerçevesinde çeşidi ıslah eden ve çeşidin ıslahına katkıda bulunan personele dağıtılır (Anonim 2005).

Bakanlığın BÇK'da sayılan çeşitli görev ve yetkileri bulunmaktadır. Bu görevler, hakkın ve hak üzerindeki hukuki tasarrufların tesciline, başvuru sürecinde ve tescilden sonra, başvuruya ve tescile yönelik itirazların değerlendirilmesine, çeşit hakkının tanınmasından sonra hak konusu çeşidin genetik yapısının korunup korunmadığının denetlenmesine ve genetik yapısının korunmadığının tespiti halinde ıslahçı hakkının iptaline, işlem ücretlerinin ve yıllık ücretin belirlenmesine ve tahsiline, başvuru sicili ve ıslahçı hakları sicillerinin, tutulmasına, ilgili bültenin çıkarılmasına, çiftçi istisnasının uygulanması ile ilgili işlemlerin gerçekleştirilmesine, zorunlu lisansta arabuluculuk faaliyetlerinin yürütülmesine, Kanunda öngörülen konularda yönetmeliklerin uygulanmasına ilişkindir (Anonim 2004).

Çeşit hakkı, yeni geliştirilen bitki çeşitlerini geliştiren kişilere, hakkın koruma süresi boyunca söz konusu çeşidi münhasır kullanma ve üçüncü kişilerin izinsiz kullanımlarını önleme olanağı sağlar. Koruma süresinin sonunda ve bazı hallerde koruma süresinin

bitiminden önce hak sona erer; hak sona erdikten sonra söz konusu bitki çeşidi kamunun malı haline gelir ve isteyen herkes tarafından serbestçe kullanılabilir. Kanun koyucunun çeşit hakkı tanınmasının temel amacı, bitki çeşitlerinin geliştirilmesini özendirme. Bu temel amacın yanında, Türkiye için söz konusu üç amaç daha sayılabilir. Bunlar Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlaması, Dünya Ticaret Örgütü üyeliği dolayısıyla fikri mülkiyet haklarının tanınması ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesidir.

Bakanlık ihraç amaçlı Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üretimlere ait tohumluk beyannamelerinin kabul edilmesi ve onaylanması işlemleri Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğüne (TTSM) devredilmiştir (Anonim 2008b).

OECD Sertifika almak isteyen tohumluk üreticileri aşağıdaki şartları sağlamak zorundadır;

- Tohumluk üreticisi olmalı
- Çeşit OECD üyesi bir ülkede Tescilli Olmalı
- OECD listesinde yer almalı veya OECD üyesi bir ülkede Tescilli olduğu belgelenmelidir.
- Zamanında Usulüne Uygun Beyannamesi verilmiş olmalı
- Zamanında Tarla Kontrolü Yapılmış olmalı
- Belgelendirme aşaması
- Laboratuvar analizleri sonucunda herhangi bir Tohumluk Sınıfını Kazanmış Olmalıdır

ISTA sertifikası talep eden kişi ya da kuruluşlar aşağıdaki şartları sağlamalıdır.

- TTSM Müdürlüğüne bir dilekçe ile başvurulur,
- Numune alma talep Formu Doldurularak TTSM Müdürlüğüne ulaştırılır.

5.7 Çeşit Hakları ile İlgili Ücretler

15.1.2004 tarihli ve 25347 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 8.1.2004 tarihli ve 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ve 12.8.2004 ve 25551 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının

Korunmasına İlişkin Yönetmeliğin 33 ve 34 üncü maddeleri gereğince Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ve Kuruluş ile görev verilen kurum ve kuruluşların yapacağı hizmetler karşılığı alınacak ücretlerin türü ve tutarı aşağıda belirtilmektedir.

Ücretler aşağıdaki esaslar dahilinde alınır:

- 1) Kanun ve bu Kanuna bağlı 12.8.2004 tarihli ve 25551 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik hükümleri gereğince belirlenen süreler içerisinde bir işlemle ilgili ücretin ödenmemesi halinde başvuru geri çekilmiş sayılır.
- 2) çeşit hakkı verilmesi için yapılan başvurular sonucunda, yurtdışındaki araştırma ve inceleme kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanılması durumunda veya gerekli olan bilgi ve belgelerin yurtdışındaki kuruluşlardan temin edilmesi gerektiği hallerde, söz konusu kuruluşlara ödenecek ücretler ve ödeme masrafları başvuru sahibi tarafından ödenir.
- 3) Çeşit hakkı talebi ile yapılan başvurudan sonra devam eden işlemlerin herhangi bir aşamasında başvuru sahibi tarafından başvurunun geri çekilmesi veya başvurunun Bakanlıkça reddedilmesi veya başvurunun geçersiz sayılması hallerinde, o tarihe kadar ödenmiş ücretler başvuru sahibine iade edilmez.
- 4) Başvuru sahibinden çeşidin teknik incelemesini yapmak üzere teknik inceleme ücreti alınmış ancak teknik inceleme başlatılmadan başvuru sahibi tarafından başvuru geri çekilmiş veya başvuru Bakanlık tarafından reddedilmiş veya başvuru geçersiz sayılmış ise teknik inceleme ücreti ile alınmışsa ek ücret Bakanlıkça başvuru sahibine geri iade edilir.
- 5) Çeşit hakkı verilmesi için yapılan işlemler ile ilgili başvuru ve işlem ücretleri başvuru sahibi tarafından, itiraz ile ilgili ücretler ise itiraz sahibi tarafından ödenir.
- 6) Bakanlık tarafından inceleme yapmak üzere görevlendirilen kurum ve kuruluşlara yapılacak ücret ödemeleri Bakanlığın izni ile Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü aracılığı ile ödenir.
- 7) Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü'nün Teknik İnceleme yapmak üzere görevlendirilmesini müteakiben, arazi ve ekolojik koşullardan kaynaklanan sebeplerle başka bir kurumla birlikte yürüttüğü denemeler için, işbirliği yapılan

kuruluşlara alınan teknik inceleme ücretinin % 50' si (sulama, çapalama, ilaçlama vb. gibi bakım ücreti olarak) ödenir.

8) Her türlü ücret ödemeleri Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğünün T.C. Ziraat Bankası Yenimahalle Şubesindeki 3353609-5004 No'lu hesabına yapılır ve dekontun aslı Bakanlığa verilir.

İslahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili işlem ücretleri, teknik inceleme ücretleri ve yıllık işlem ücretleri aşağıdaki Çizelgelere verilmektedir.

Çizelge 5.2 İslahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili işlem ücretleri tablosu

HİZMET KODU	HİZMET TÜRÜ	ÜCRETLER
1.01.1	Başvuru Ücreti	430,00
1.01.2	Rüçhan Hakkı Başvuru Ücreti	850,00
1.01.3	Ek Süre Talebi Ücreti	110,00
1.01.4	İsim İnceleme Ücreti	35,00
1.01.5	Başvuru İtiraz Ücreti	110,00
1.01.6	Tescile İtiraz Ücreti	110,00
1.01.7	Yenilik İnceleme Ücreti	400,00
1.01.8	İslahçı Hakkı Tescil Ücreti	350,00
1.01.9	Zorunlu Lisans Talebi Ücreti	110,00
1.01.10	Zorunlu Lisans Arabuluculuk Ücreti	110,00
1.01.11	Teminat Gösterme Ücreti	220,00
1.01.12	Lisans İşlemi Kayıt Ücreti	110,00
1.01.13	Devir ve İntikal Kayıt Ücreti	110,00
1.01.14	Teknik inceleme başka bir kuruma yaptırılırsa	400,00
1.01.15	Miras Devri Kayıt Ücreti	35,00
1.01.16	Haciz ve Tedbir Kayıt Ücreti	35,00
1.01.17	Resmi Onaylı Özellik Belgesi Ücreti	270,00
1.01.18	Belge Suret Ücreti (Sayfa Başına)	2,00
1.01.19	Yayınlardan Alınan Ücretler	5,00
1.01.20	Tescil Belgesi Onaylı Suret Ücreti	35,00
1.01.21	Unvan ve Adres Değişikliği Ücreti	35,00

Kaynak: (Anonim 2008b)

Çizelge 5.3 İslahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili teknik inceleme ücretleri

HİZMET KODU	HİZMET TÜRÜ	TEKNİK İNCELEME ÜCRETİ		
		1.YIL (YTL)	2.YIL (YTL)	3.YIL (YTL)
2.01.1	Tarla Bitkileri	1.400,00	1.400,00	650,00
2.01.2	Süs Bitkileri	1.200,00	1.200,00	-
2.01.3	Sebze	1.750,00	1.750,00	-
2.01.4	Meyve, asma ve ağaçlar	1.200,00	1.200,00	-

Kaynak: (Anonim 2008b)

Çizelge 5.4 Islahçı hakları ve çeşit koruma ile ilgili yıllık işlem ücretleri

HİZMET KODU	HİZMET TÜRÜ	YILLIK İŞLEM ÜCRETİ				
		1.YIL (YTL)	2.YIL (YTL)	3.YIL (YTL)	4.YIL (YTL)	5.Yıl ve sonrası (YTL)
3.01.1	Tarla Bitkileri	110,00	135,00	170,00	210,00	260,00
3.01.2	Süs Bitkileri	110,00	135,00	170,00	210,00	260,00
3.01.3	Sebze	135,00	165,00	220,00	260,00	320,00
3.01.4	Meyve, asma ve ağaçlar	110,00	135,00	170,00	210,00	260,00

Kaynak: (Anonim 2008b)

6. YAPILAN UYUM ÇALIŞMALARI VE DEĞERLENDİRME

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünce (KKGM) yürütülen “*Türkiye’de Tohumculuk sektörünün Geliştirilmesi ve Avrupa Birliğine Uyumu*” isimli bir AB Projesi bulunmaktadır. Proje bir “eşleştirme sözleşmesi”, iki hizmet sözleşmesi, tedarik sözleşmesi ve iş sözleşmesinden oluşmaktadır. 18 ay (+3) uygulama süresini kapsayan projenin genel amacı, mevzuatımızın AB mevzuatına uyumlaştırılarak tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ve tüketiciler için gıda güvenliğinin sağlanmasıdır.

Proje Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı’nın idari ve teknik kapasitelerini arttırmak ve tohumculuk sektöründe 5553 sayılı ve 8/11/2006 tarihli Tohumculuk Yasası ve UPOV üyeliği (Kasım 2007) ile ilgili olarak çeşit kaydı, tohumluk sertifikasyonu ve bitki çeşit hakları konularında yoğunlaşarak, AB kurallarını ve uygulamalarını izlemek adına teknik altyapıyı sağlamak için eğitim ve teknik destek sağlamayı amaçlamaktadır. Proje’nin Fransız Tarım ve Orman Bakanlığı ve Alman Federal Gıda, Tarım ve Tüketici Koruma Bakanlığı tarafından yürütülecek olan eşleştirme kısmı Mart 2008’de başlamıştır.

Projeyi gerçekleştirmek için, Fransız, Alman, İspanyol, Hollandalı Uzmanlar ile CPVO uzmanları ile bir araya gelinerek tohumculuk hizmetlerinin işlemsel kapasitesini güçlendirmek için eşleştirme programı hazırlamışlardır. Eşleştirme projesinin üç bileşeni bulunmaktadır:

Bileşen 1- Çeşit kaydı, tohum sertifikasyonu, bitki çeşit hakları uygulaması üzerinde durularak AB ve uluslararası standartlar ile orman ürünleri çoğaltım materyalleri dahil tohum ve üretim materyalleri üzerine Türk mevzuatının uyumunun geliştirilmesi ve devamı.

Bileşen 2- AB tohum sektörü kurallarının ve uygulamalarının değiştirilmesine yönelik Tarım ve Köyişleri Bakanlığının kurumsal kapasitesi ve hizmetlerinin güçlendirilmesi (eğitim ve çalıştaylar)

Bileşen 3- Pazar kontrolünün sağlanmasını sağlayan kayıt ve sertifikasyon faaliyetleri için veritabanı sisteminin kurulmasına yönelik destek.

Projede görev alan kuruluşlar: *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, Bölgesel Tohum Sertifikasyon ve Test Müdürlükleri, Bitki Koruma ve Kontrol Şube Müdürlüğü, Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği, Çevre ve Orman Bakanlığı-Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Proje lideri olarak Fransız Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı, Fransız Tohum ve Çalışma ve Kontrol Birliği, Fransız meyve, sebze, çiçek ve şarap profesyonel ajansı, Almanya Bitki Islahçı Hakları Birliği, İspanya Çevre Bakanlığı, İspanya Bitki Çeşitleri Ofisi, Hollanda Çeşit Kayıt Ofisi, Topluluk Bitki Çeşitleri Ofisi (CPVO).*

Proje sonrasında da Türkiye için CPVO benzeri bir yapının oluşturulması, oluşturulan bu yapının oto finansman olması ve bu kurumda çalışacak elemanların farklı meslek gruplarından oluşarak CPVO ile yürütülecek işleri devlet denetiminde yürütmesi öngörülebilir.

Türkiye 2007 yılında UPOV'a üye bir ülke olarak ilan edilmiştir ve Bitki Islahçı Haklarıyla ilgili mevzuatını UPOV sözleşmesine uyumlu bir şekilde hazırlamaktadır. Türk mevzuatı UPOV sözleşmesi temelinde hazırlandığı için AB mevzuatına uyumludur. Üyelikten sonra hazırlanacak pozisyon belgelerinde ise Türkiye için bu uyum konusunda herhangi bir sorunun yaşanmayacağı öngörülmektedir.

2008–2009 yılı için hazırlanan ulusal plan içerisinde, “Bitki çeşitlerinin kaydı, tohum sertifikasyonu, bitki ıslahçı hakları tescili ile ilgili merkezi veritabanı oluşturulması” konuları bulunmaktadır. Yeni kurulacak Bitki Islahçı Hakları Ofisine ofis ve ekipman ile referans koleksiyonunun alınması ve veri tabanının kurulması için Ulusal bütçe'den 625.000 Avro ayrılmıştır.

Bitki Islahçı Haklarının korunmasına ilişkin 5042 sayılı Kanunun amacı bitki çeşitlerinin geliştirilmesi ve Bitki Islahçı Haklarının korunmasıdır. Bu uygulamadaki yönetmelikler, aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü ve UPOV kararlarına da uygundur. 1239/95/EC sayılı Komisyon Tüzüğü, 5042 sayılı Kanun içerisinde mevcuttur ve Yasa kapsamında uyum sağlanmıştır. 1768/95/EC sayılı Komisyon Tüzüğüne ilişkin olarak ta Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği çıkarılmıştır (Anonim 2004b). 2100/94/AB sayılı tüzükte yer alan çiftçi istisnası düzenlemeleri konusunda AB'nin istediği istisnalara uyumlu şekilde mevzuatta değişiklikler yapılmalıdır. AB mevzuatına uyum açısından herhangi bir sorun görülmemektedir.

Bitki Çeşidi Haklarıyla ilgili olarak Ulusal Programda 4 adet mevzuat bulunmaktadır. Topluluk bitki varyete hakları üzerine 27 Temmuz 1994 tarihli 2100/94/EC sayılı temel mevzuata ilişkin olarak 'Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin kanun (5042 sayılı Kanun 15 Ocak 2004 tarih ve 25347 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir) çıkarılmış olup AB mevzuatına tam uyumludur (Anonim 2004). 5042 sayılı kanun kapsamında toplam 7 adet yönetmelik çıkarılması öngörülmesine rağmen, hukuki açıdan kolaylık sağlaması düşüncesiyle uygulamaya yönelik yönetmelikler. 'Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik' adı altında çıkarılan yönetmelikle birleştirilerek, 3 adet yönetmelik çıkarılmıştır. Bunlar; 'Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği (Anonim 2004b), 'Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik (Anonim 2004a)' ve 'Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmeliktir (Anonim 2005). 'Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik AB uyum çerçevesinde çıkarılmamıştır. Bu yönetmelik, Türkiye'nin özel ihtiyaçlarına yönelik çıkarılmıştır. 12 Ağustos 2004'te çıkarılan 'Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği' teknik anlamda tamamen uyumluyken, 'Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik', teknik anlamda AB'nin minimum şartlarını karşılamakla beraber, kurumsal yapı ve organizasyon yönüyle uyumsuzluk göstermektedir.

Bitki çeşit haklarının kanunlarla koruma altına alınması Türk çiftçisine daha yüksek verimli, daha kaliteli üretim yapabilmek için gerekli olan yeni üstün çeşitlerin ürün deseninde yer almasına sebep olacaktır. Yurt içinde bulunan gerçek ya da tüzel kişiler ıslahçı hakları kanununun çıkması ile daha üstün çeşitleri geliştirmek için motive edilmiş ve böylece her yıl çeşitli ürünlerin tohumları için yurtdışına bağımlılığımız azalacak ve böylece milli servet yurt içinde kalacaktır.

Şimdiye kadar gerçek ya da tüzel kişiler yeni geliştirdiği bir çeşidi piyasaya sürdükten sonra herhangi kişi ya da kuruluş bu çeşidi, çeşit sahibine herhangi bir menfaat sağlamadan üretebilmekte ve ticari menfaat sağlayabilmekteydi. Islahçı hakları kanununun uygulamaya konması ile bitki çeşit hakları, çeşit sahibi gerçek ya da tüzel kişiler ile talep eden arasında yapılan yazılı anlaşmalar ile kısmen ya da tamamen devredilebilmektedir. Bu nedenle böyle bir tezin yazılması, bir çiftçi yada tohum üreticisinin bitki çeşit hakkı sistemi kapsamında bir çeşit yetiştirmek istediğinde neleri düşünmek zorunda olduğuna dair açıklayıcı bir kaynak olması bakımından önem arz etmektedir.

Bu tez, bitki çeşit hakları ile ilgili anahtar kelimelerin tek tek irdelenmesi ile ıslahçı gerçek ya da tüzel kişilerin Bitki Çeşit Hakları ile ilgili gereksinim duydukları bilgileri kısmen ya da tamamen bulabilecekleri bir kaynak olarak hazırlanmıştır. Tezde, Türkiye ve AB’de kullanılan çeşit hakları ile ilgili temel kavramlar ele alınmış, bitki çeşitlerine sağlanan fikri mülkiyet hukuk sistemi genel olarak değerlendirilmiş, bu çerçevede Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğinin devletlere getirdiği yükümlülüklerle ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi açısından bitki çeşitlerinin patent hakkı ile korunması olanağına, ıslahçı hakkının korunmasına dair tek uluslararası sözleşme niteliğindeki UPOV sözleşmesine detaylı olarak değinilmiştir.

Ayrıca, AB bünyesinde, topluluk sınırları içinde bitki çeşitlerinin farklı sınıai haklarla korunması için kurulan Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi (CPVO)’ nin tüzüğü ve yapısı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ülkemizde bitki çeşit hakları ile ilgili uygulamaların dünü, bugünü ve çeşit tescilinin tüm basamakları sırası ile ele alınmıştır.

Bu sebeplerden dolayı, Türkiye’de faaliyet gösteren gerçek yerli ve yabancı menşeyli özel sektör tohumculuk kuruluşları ile kamu araştırma enstitülerinin çeşit tescili ve üretim izni ile ilgili yurt içinde üretim ve pazarlama yapabilmek için ilgili mevzuatlar ve alınması gereken izinler için bu tez bir klavuz görevi görmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim. 2004. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun. Kanun No: 5042, Yayımlandığı R.Gazete: 15.01.2004/25347.
- Anonim. 2004a. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik. Yetki Kanunu: 5042, Yayımlandığı R.Gazete: 12.08.2004/25551.
- Anonim. 2004b. Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği. Yetki Kanunu : 5042, Yayımlandığı R.Gazete: 12.08.2004-25551.
- Anonim. 2005. Kamu Kurum Ve Kuruluşlarında Çalışan Görevlilerin Islahçı Hakkından Yararlanmasına İlişkin Yönetmelik. Yetki Kanunu: 5042, Yayımlandığı R.Gazete: 30.04.2005-25801
- Anonim. 2007. Ziraat Mühendisleri Odası Web Sitesi: <http://www.zmo.org.tr>. Erişim Tarihi: 05.04.2007.
- Anonim. 2008. T.C.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.tarim.gov.tr>., Erişim Tarihi: 01.08.2008.
- Anonim. 2008a. T.C.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Web Sitesi: <http://www.kkgm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2008.
- Anonim. 2008b. T.C.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tohum Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü Web Sitesi: <http://www.ttsm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2008
- Anonymous. 1966. Council Directive 66/402/EEC of 14 June 1966 on the marketing of cereal seed. Official Journal of the European Communities, OJ L 199, 26.7.1997, p. 69–69.
- Anonymous. 1966a. Council Directive 66/401/EEC of 14 June 1966 on the

- marketing of fodder plant seed. OJ L 298, 1.11.1997, p. 70.
- Anonymous. 1966c. Council Directive 66/404/EEC of 14 June 1966 on the marketing of forest reproductive material. OJ 125, 11.7.1966, p. 2326–2332.
- Anonymous. 1969. Council Directive 69/208/EEC of 30 June 1969 on the marketing of seed of oil and fibre plants. Official Journal of the European Communities, L 169 of 10 July 1969 OJ L 298, 1.11.1997, p. 70–70.
- Anonymous. 1971. 71/161/EEC: Council Directive of 30 March 1971 on external quality standards for forest reproductive material marketed within the Community. OJ L 128, 12.6.1971, p. 18.
- Anonymous. 1992. Council Directive 92/34/EEC of 28 April 1992 on the marketing of fruit plant propagating material and fruit plants intended for fruit production. OJ L 157, 10.6.1992, p. 10–18.
- Anonymous. 1994. Council Regulation.(EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community Plant Variety Rights. OJ L 227, 1.09.1994, p. 1–30.
- Anonymous. 1995. Commission Regulation (EC) No 1239/95 of 31 May 1995 establishing implementing rules for the application of Council Regulation (EC) No 2100/94 as regards proceedings before the Community Plant Variety Office. OJ L 121, 1.6.1995, p. 37–59.
- Anonymous. 1995a. Commission Regulation (EC) No 1768/95 of 24 July 1995 implementing rules on the agricultural exemption provided for in Article 14 (3) of Council Regulation (EC) No 2100/94 on Community plant variety rights. OJ L 175, 27.7.1995,p. 60-60.
- Anonymous. 1995b. Commission Regulation (EC) No 1238/95 of 31 May 1995

- establishing implementing rules for the application of Council Regulation (EC) No 2100/94 as regards the fees payable to the Community Plant Variety Office. OJ L 121, 1.6.1995 p. 31–36.
- Anonymous. 2002. Corrigendum to Council Directive 2002/53/EC of 13 June 2002 on the common catalogue of varieties of agricultural plant species (OJ L 193, 20.7.2002) OJ L 284, 27.10.2005, p. 10–10.
- Anonymous. 2002a. Council Directive 2002/55/EC of 13 June 2002 on the marketing of vegetable seed OJ L 193, 20.7.2002, p. 33–59.
- Anonymous. 2008. Web Sitesi. <http://www.cpvo.europa.eu/index800.php> (11/08/2008).Erişim Tarihi: 23.08.2008.
- Anonymous. 2008a. Web Sitesi. <http://www.europa.eu/index600.php> (14/08/2008). Erişim Tarihi: 25.08.2008.
- Anonymous. 2008b. Web Sitesi. <http://www.defra.gov.uk/plant/pvs/pbr/faq.htm>.
- Anonymous. 2008c. Web Sitesi <http://www.fao.org/corp/countries/en/>.
- Elçi, A. 2000. Türkiye’de Tohumculuğun Durumu ve Gelişimi. Türkiye Ziraat Mühendisleri V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak, II. Cilt, s.859.
- Kılıçoğlu, A. 2004. Fikri Hakların İhlalinde Hukuksal Koruma Yolları(Sinai Haklar). Tohumculuk Sempozyumu T.C Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Odman, N.A. 2000. Using TRIPs To Make the Innovation Process Work, The Journal of World Intellectual Property, Volume 3, No:3,May 2000, s.343.
- Tekinalp, Ü. 2004. Fikri Mülkiyet Hukuku. 4. Basım, Arıkan Yayınları, İstanbul.
- UPOV, 1991. Act of 1991 International Convention for the Protection of New Varieties of Plants of December 2, 1961 as Revised at Geneva on November 10, 1972, on October 23, 1978, and on March 19.

- UPOV, 2002. The Notion of Breeder and Common Knowledge in the Plant Variety Protection System Based Upon the UPOV Convention, Adopted by Council of UPOV at its nineteenth Extraordinary Session on April 19.
- UPOV, 2004. General Introduction to the Examination of Distinctness, Uniformity, and Stability and the Development of Harmonized Descriptions of New Varieties of Plants TG/1/3 April 11.
- UPOV, 2005. International Union for the Protection of New Varieties of Plants- What It Is, What It Does, UPOV Publication No:437(E) September Edition.

EKLER

EK 1

European Union Community Plant Variety Office	
APPLICATION FOR COMMUNITY PLANT VARIETY RIGHT TO THE COMMUNITY PLANT VARIETY OFFICE	
For use of National Agency only, if necessary	
Via National Agency:	
File No:	
For Office's use only	
Date of application:	
Priority date:	
File number of application:	
To be filled in by the applicant	
Botanical Taxon:	
Provisional designation:	
Provisional designation of the variety File-number ___/___	
1. Applicant(s) Name(s) <i>(if natural person please indicate christian name first):</i>	
Telephone :	Fax :
E-mail (if existing):	
If a natural person, indicate the nationality and address:	
If a legal person (eg. a firm or company), indicate the address of its seat or establishment :	
Indicate the name and address of the natural person, being an employee of the legal person, who is duly authorised to represent the legal person (eg. a director of a company or a partner of a firm):	
Telephone :	Fax :
E-mail (if existing):	
2. If a procedural representative has been designated, please indicate his name and address and file the relevant signed credentials (see instructions):	
<i>(For applicants not having a domicile, seat or establishment within the territory of the European Union,</i>	
<i>a procedural representative with a domicile, seat or establishment therein is required)</i>	
Telephone :	Fax :
E-mail (if existing):	
Nationality	
Office use	
Address	

Provisional designation of the variety File-number ___/___
3. Address to which correspondence is to be sent if different from 1 or 2.
Telephone : _____ Fax : _____
E-mail (if existing) :
4. Botanical taxon: Latin name of the genus, species or subspecies to which the variety belongs and the common name:
5. a) Where appropriate your proposal for the variety denomination (please also fill in the the form "Proposal for variety denomination"):
b) In any case, the provisional designation (breeder's reference) for the variety (in BLOCK LETTERS) :
6. The original breeder(s) is/are the applicant(s) the following(s) person(s)
Name(s) and address(es) if different from applicant:
Téléphone : _____ Fax : _____
Email (if existing) :
If the original breeder(s) is(are) not the applicant(s), how was the variety transferred to the applicant(s):
contract
succession
other (specify)
Provisional designation of the variety File-number ___/___
7. Details of all other applications made in a Member State of the EU or in a Member of the International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV): (If necessary, continue on a separate sheet)
8. Priority is now claimed in respect of the earliest application for a property right filed :
in (country):
on (date of application):
9. a) Has the variety been sold or otherwise exploited?
- Within the territory of the European Union Yes No
If yes, please indicate date and country of the first disposal of the variety and the designation used:
Date Country Denomination
- Outside the territory of the European Union Yes No
If yes, please indicate date and country of the first disposal of the variety and the designation used:
Date Country Denomination
Filing
Date

State
Filing
Date
State
Authority Authority
Application N° Application N°
Stage Stage
Variety denomination or breeder's reference Variety denomination or breeder's reference
Supplementary sheet
Office use
Plant Variety Rights
Official Variety List
Patent
Provisional designation of the variety File-number __/ __
b) Is the variety repeatedly used in the production of one or more hybrid varieties?
Yes No
If yes, please indicate for each hybrid the same information as requested in a)
Date Country Denomination
c) Has the variety been disposed of under other circumstances than those mentioned under a) or b)
by the breeder or with his consent?
Yes No
(Please give the details)
10. A technical examination for official purposes
has already been carried out in (country)
is in the process of being carried out in (country)
has not yet been carried out
If the candidate variety is a parental line of a hybrid variety and is being (has been) examined in connection
with the examination of the hybrid variety, please indicate the denomination of the hybrid variety and the country in which the examination is being (has been) carried out:
11. Is the candidate variety a Genetically Modified Organism within the meaning of Article 2 (2)
of the Council Directive 2001/18/EC of 12/03/2001 ?
Yes No
Office use
Provisional designation of the variety File-number __/ __
12. In the event of the grant of a Community plant variety right, the certificate will be issued in the language:
in which the application was filed, unless an indication is given below of the desire to have the certificate:

issued instead in the following official language of the EU:
13. Application Fee : Has the payment of the Application Fee already been arranged?
Yes No
Please fill out and attach the form « Details of payment »
14. The following forms or documents are attached to this application :
Please tick the relevant boxes
1 Technical questionnaire (original + one copy)
2 Technical questionnaire, confidential part (original + one copy)
3 Form of designation of a procedural representative
4 Proposal for a variety denomination (original + one copy)
5 Documentary evidence of entitlement to file an application
6 Priority claim (certified copy of the first application)
7 Form “Details of payment”
8 Photographs (in case of fruit and ornamental varieties)
9 Copy of the relevant written release consent (for GMOs)
10 Others: please specify
The technical questionnaire and the form of designation of any procedural representative
form part of the application.
Provisional designation of the variety File-number ___ / ___
15. DECLARATIONS
⇒ - I (We) hereby apply for the grant of a Community plant variety right.
⇒ - Authorisation is hereby given to the Community Plant Variety Office to exchange with
the Examination Offices and other competent authorities all necessary information and material related to the variety provided that the rights of the applicant are safeguarded.
⇒ - I (We) hereby declare that, to the best of my (our) knowledge, the information necessary
for the examination of the application, given in this form and the annexes, is complete and correct.
⇒ - I (We) hereby declare that no person other than the person or persons
mentioned in this application has been involved in the breeding, or discovery and development,
of the variety.
Place : Date :
Signature:

EK 2

ISLAHÇI HAKLARI BAŞVURU FORMU
(**Plant Breeder's Rights Application Form**)

T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Republic of Turkey Ministry of Agricultural and Rural Affairs		Lütfen formu eksiksiz doldurunuz (Please fill the form completely)	
Islahçının Adı Soyadı: <i>Name of the Breeder:</i>		Tel: <i>Phone:</i>	Çeşidin geçici adı: <i>Temporary name of the variety:</i>
Islahçı Tüzel Kişilikse Adı: <i>If the breeder is a juristic person, name:</i>		Faks: <i>Fax:</i>	Çeşit Adı: <i>Name of the variety:</i>
Islahçının Adresi: <i>Address of the Breeder:</i>		e-Posta <i>e-Mail:</i>	Çeşidin ait olduğu Cins ve Tür: <i>Type of the variety:</i>
Başvuru Sahibi Vekilse Adı Soyadı: <i>If the applicant is a representative, name:</i>		Tel: <i>Phone:</i>	Çeşidin ait olduğu Familya: <i>Family of the variety:</i>
Başvuru Vekilinin Adresi: <i>Address of the applicant's representative:</i>		Faks: <i>Fax:</i>	Çeşidin Coğrafi Orijini: <i>Geographical origin of the variety:</i>
		e-Posta <i>e-Mail:</i>	
Ekteki belgeler <i>Attachments:</i>			Resmi makamca doldurulacaktır <i>For official use only</i>
Çeşidin ıslah metodu ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ <i>Breeding method of variety</i>		Seleksiyon ☐ Melezleme ☐ Mutasyon ☐ Biyoteknoloji ☐ diğer ☐ <i>selection crossing mutation biotechnology other</i>	Başvuru no: <i>Application number:</i>
Çeşidin özellik belgesi ☐ Var ☐ Yok ☐ <i>Variety description form</i>		Var ☐ Yok ☐ <i>Yes No</i>	Başvuru tarihi: <i>Application date:</i>
Çeşitle ilgili ek tanımlamalar ☐ Var ☐ Yok ☐ <i>Additional descriptive information:</i>		Var ☐ Yok ☐ <i>Yes No</i>	
Başvuran vekilse vekaletname ☐ Var ☐ Yok ☐ <i>Is there a power attorney?</i>		Var ☐ Yok ☐ <i>Yes No</i>	
Rüçhan hakkı isteniyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır ☐ <i>Is there a priority?</i>		Evet ☐ Hayır ☐ <i>Yes No</i>	Başvuru ücreti : <i>Amount of the fee:</i>
Cevabınız evetse (If your answer is yes)			Makbuz no: <i>Receipt no:</i>
İlk başvurunun yapıldığı ülke <i>Country of initial application:</i>	İlk başvurunun yapıldığı tarih ve no <i>The date and number of initial application :</i>	Çeşidin ilk başvurudaki adı <i>Name of the variety at initial application:</i>	Islahçı hakkı tescil ücreti : <i>Registration fee for breeder rights:</i>
Çeşit daha önce ticari olarak kullanıldı mı ☐ Evet ☐ Hayır ☐ <i>Has the variety been commercialized before? Yes No</i>			Tarihi: <i>Registration date:</i>
Cevabınız evetse <i>If your answer is yes:</i>			Tescil no: <i>Registration number:</i>
Çeşidin ticari olarak kullanıldığı ülke <i>Country of commercial use</i>	Ticari kullanıldığı ilk tarih ve no <i>First date and number of use</i>	Çeşidin ticari olarak kullanıldığı adı <i>Commercial name</i>	Çeşitle ilgili ödenen diğer ücretler <i>Other fee paid in regard to the variety</i>
Çeşitle ilgili yapılan lisans, devir, miras, haciz, itiraz vb işlemler			

<i>Transactions made in regard to the variety (License, transfer, inheritance etc.)</i>			
<i>İşlem türü Type of transaction</i>	<i>İşlem tarihi ve no Transaction date and number</i>	<i>İşleme ilgili açıklama Explanation</i>	BAŞVURU SAHİBİNİN İMZASI, TARİH ve MÜHÜR <i>Sign of applicant, Date, Seal</i>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Hilal SAMRAY

Doğum Yeri: Mersin

Doğum Tarihi: 20/04/1980

Medeni Hali: Bekar

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : 19 Mayıs Lisesi(Süper Lise)/1998

Lisans : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü/2003

Yüksek Lisans: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Toprak Ana Bilim Dalı
(Eylül 2004-Kasım 2007)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Daire Başkanlığı Avrupa Birliği Uzman Yardımcısı - 2005

Yayınları (SCI ve diğer):

Erpul, G., Gabriels, D., Cornelis, W. M., Samray, H. N., Guzelordu, T. Sand

Detachment under the rains with varying angle of incidence. Catena, 2007, In pres